

HOOFSTUK 4

INLIGTINGGELETTERDHEID EN DIE GEHOORGESTREMDE PERSOON

4.1 DOEL VAN DIE HOOFSTUK

In die voorafgaande hoofstukke is die temas van inligtinggeletterdheid en gehoorgestremdheid bespreek en die doel van hierdie hoofstuk is om aan te toon hoe die twee temas van die studie, van belang is vir die gehoorgestremdes ten einde inligtinggeletterd te raak.

Inligtinggeletterdheid vir die gehoorgestremdes word bespreek aan die hand van die belang daarvan vir die gehoorgestremdes deur die veranderlikes te bespreek wat 'n bepaalde invloed het op inligtinggeletterdheid. Ander aspekte wat ook bespreek word, sluit die volgende in: implikasies en voordele van inligtinggeletterdheid en rolspelers wat 'n rol speel in die lewe van die gehoorgestremdes.

Die hoofstuk word opgevolg met faktore wat gehoorgestremdes benodig ten einde inligtinggeletterd te raak en dit word afgesluit met enkele samevattende opmerkings.

4.2 DIE BELANG VAN INLIGTINGGELETTERDHEID VIR GEHOORGE- STREMDES

Tye-Murray (1999:2) dui aan dat blindheid 'n sigbare verlies is, teenoor gehoorverlies wat onsigbaar is. By die horende kind, speel die eerste vyf jaar van 'n kind se lewe 'n groot rol wanneer blywende indrukke en bepaalde gewoontes vasgestel word (Hart, 1978:34).

Alhoewel die meeste mense die vermoë het vir verstandelike funksies (soos doelbewuste geheue, organisasie en leer), kom dit slegs na vore deur middel van 'n aangeleerde proses soos Vygotski (in Nowell & Marschak, 1994:16) dit stel "being taught or mediated". Een van die aangeleerde prosesse is die vermoë om te luister. Die luisterproses by die horende kind is 'n natuurlike vorm om taal waar te neem en word veral deur interaksie met familie aangemoedig wat bydra tot die kind se taal- en geletterdheidsontwikkelingsproses. In gevalle waar die gehoorgestremde kind egter nie kan staatmaak op die luisterproses nie, sal op ander prosesse staatgemaak moet word. So sal die aspek van lees meebring dat die gehoorgestremde kind talle dinge aangaande

hom/haarself, die omgewingswêreld en hom/haar sal leer en ook leer om verbeeldingryk te ontwikkel wat sal meebring dat die lewe meer sinvol ervaar kan word.

Die opvoeding van die gehoorgestremde kind moet dus sodanig wees dat die kind tot sy of haar volle potensiaal kan ontwikkel, onafhanklik kan raak en in staat kan wees om later in die volwasse lewe 'n beroep uit te oefen. Akademiese opleiding is dus van kardinale belang. Totale kommunikasie tuis en by die skool lei tot vordering by alle kinders (Luterman, 1986:94). Die erg gehoorgestremde kind benodig baie stimulasie en blootstelling, veral aangesien sodanige individue sekere probleme, soos byvoorbeeld om abstrakte dinge te begryp en in woorde om te sit, ervaar.

Sodra 'n gehoorgestremde kind inligtinggeletterd is en oor funksionele vaardighede besit, sal so 'n persoon in staat wees om deel te neem aan gemeenskapsaktiwiteite, doeltreffende besluite te neem, vir sekere regte op te staan, asook in staat wees om hom/haarself op alle gebiede te laat geld.

Indien die gehoorgestremdes se vlak van inligtinggeletterd kan verhoog, sal hulle 'n meer effektiewe en nuttige bydrae tot die gemeenskap kan lewer. Daar bestaan geweldig kompetisie in die privaat sowel as besigheidssektore, en indien die gehoorgestremde nie voldoende opgelei is nie, sal so 'n persoon beperk wees tot net sekere beroepe soos byvoorbeeld handwerk, tuinwerk en dies meer.

Suid-Afrika se diverse kulture en veelvuldige tale skep vir die gehoorgestremde persoon addisionele probleme, soos die voorsiening van tolke, gespesialiseerde opleiding, hetsy op skoolvlak en tersiêre gebiede en geskikte werkseleenthede. Daar sal in hoofstuk 5 melding gemaak word van die huidige situasie in Suid-Afrika rakende die GROEN en WITSKRIF met betrekking tot gestremdes.

4.3 BELANGRIKE VERANDERLIKES TEN OPSIGTE VAN INLIGTINGGE- LETTERDHEID VIR GEHOORGESTREMDES

Paul en Jackson (1993: 12) verwys na bepaalde fundamentele aspekte van gehoorgestremdheid en spesifiek na een, naamlik "...one and one only! Language, and then language - spoken, spelled, or written and the power to read, and the power to understand what is read. Other

requirements will then follow more easily and with greater results than now attained". Hier word verwys na die aspekte van kognisie, assimilasië, gedagte, balansering van verhouding tussen die individu en die omgewing (Paul & Jackson, 1993:92-95).

Die eerste veranderlike wat bespreek gaan word, is die aspek van taalvaardigheid, die ontwikkeling daarvan en die invloed daarvan op gehoorgestremdes.

4.3.1 TAALVAARDIGHEID

Die invloed van taalverwerwing is vroeg reeds bestudeer, onder andere deur Psammetichus I, 'n Faraon van die antieke Egiptiese tyd (Schirmer, 1994:4). Eers in die laat negentiende eeu is dit egter op sistematiese wyse bestudeer en wel met betrekking tot die ontwikkeling op sintaksis semantiek.

Highfield (1999:8) maak die stelling dat lank voordat 'n baba sy of haar eerste woord uitspreek, hy of sy reeds 'n oor het vir die moedertaal wat in die huis gebruik word. Dit onderskryf die wonder van gehoor. Op die ouderdom van 4 ½ maande herken 'n baba alreeds 'n onvoltooide sin en op ses maande kan 'n baba klanke van 'n vreemde taal herken. Op die ouderdom van 7 ½ maande kan so 'n baba ook onderskei tussen fonetiese soortgelyke klanke, byvoorbeeld "hat" en "sat" in die Engelse taal.

Schirmer (1994:6) wys daarop dat daar 'n verband is tussen taalverkryging en kognitiewe ontwikkeling. Highfield (1999: 8) bevestig ook hierdie stelling en meld dat akademiese mislukking veral op die swak of onvolledige verwerwing van taal gebaseer is, wat weer onderhewig is aan lae intelligensie, fisiese gebreke, gehoorverlies, onvoldoende onderrig en ouers wat te veel ambisie besit.

Onder leiding van Dr Dorothy Bishop aan die Oxfordse Universiteit (Highfield, 1999:8) is daar tot die slotsom gekom dat vanaf die oomblik wat daar vasgestel is dat die kind by geboorte nie kan hoor nie, die boodskap nie doeltreffend by die brein uitkom nie. Die kind word dus nie in staat gestel om denkvaardighede te ontwikkel nie en dit word dan ook in die taal weerspieël. In die geval van 'n kind met 'n gehoorverlies, is die implikasies selfs meer omvattend. Dit blyk dat die taalbasis die regte denkproses moet skep, wat weer op sy beurt lei na strategieë om byvoorbeeld te leer lees. Sodoende word inligtinggeletterdheid beïnvloed. Dit is baie belangrik

vir skole om op die taalbasis van 'n kind voort te bou "...whatever language a child has developed" (Cooper, 1993:10). Dit is moeilik om altyd taalprobleme, taalfunksies of inhoudsgebondenheid te verklaar, maar dit blyk duidelik dat sekere taalttekortkominge tot latere probleme van skryf en lees kan lei (Highfield, 1999:8).

Ouers speel 'n belangrike rol in die taalontwikkeling van die kind, hetsy horend of gehoorgestremd en die ouer het 'n bepaalde verantwoordelikheid om soveel taal as moontlik by die gehoorgestremde kind tuis te bring, deur byvoorbeeld vanaf babadae met die baba te praat (Schirmer, 1994:19). In die geval van die gehoorgestremde kind, is dit belangrik om so 'n kind so gou as moontlik met 'n apparaat toe te rus. Sodoende kan die gehoorgestremde kind so vroeg as moontlik aan klank gewoon raak, al is die proses stadiger as by 'n horende kind.

Bader (in Hull, 1998:121) beklemtoon dat taalontwikkeling van 'n kind gesien moet word in die lig van sy totale omgewingsontwikkeling en leeromgewing wat in die vroeë kinderjare plaasgevind het. Figuur 4.1 dui aan hoe die taalproses verbind is met ander prosesse. Die invloed van taal op veral die vermoë om te skryf en lees gaan vervolgens bespreek word, om aan te toon dat dit een van die faktore is wat die vlak van inligtinggeletterdheid by die gehoorgestremde persoon kan beïnvloed.

Rakende die *taalontwikkeling*, vra Marschark (1997:87) die vraag of gehoorgestremdes taal op dieselfde wyses aanleer as horendes? Hier word byvoorbeeld onder andere verwys word na teenstrydige menings of die orale taal of gebaretaal die beste kommunikasiemiddel vir gehoorgestremdes is. Dit is 'n onderwerp op sy eie en het eie meriete en nadele volgens talle navorsers.

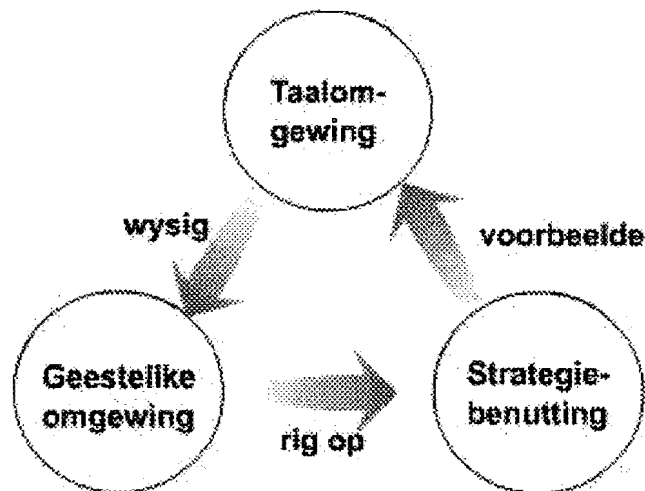
Soos reeds gemeld, gebruik babas babbeltaal nie soseer om aanvanklik te kommunikeer nie, en berei dit hulle voor vir taal. Dit vind natuurlik plaas, ongeag die omgewing of gehoorstatus (Marschark, 1997:90). Slegs wanneer die baba grootword, kan 'n onderskeid getref word tussen die gebabbel van 'n horende baba teenoor dié van 'n gehoorgestremde baba. Die gehoorgestremde baba toon 'n besliste agterstand, maar indien daar vroeë ingryping plaasvind, kan die baba met die orale taal begin grootword. Mens kan egter ook die meriete insien van gebaretaal, aangesien sulke babas wat met gebare en handtekens grootword, waarskynlik gouer in staat is om te kommunikeer. 'n Mens se taalbasis word egter in die eerste 0 tot 6 jaar gevorm, en die navorser huldig die mening dat babas eerder oraal moet grootword indien moontlik, veral

aangesien die oorgrote meerderheid van die bevolking orale taal gebruik.

4.3.2 LEESVAARDIGHEID

Reeds in 1756 gee William Godwin (in Pumfrey, 1991a:1) 'n treffende aanhaling oor die waarde van lees "...he that loves reading has everything within his reach. He has but to desire and he may possess himself of every species of wisdom to judge and power to perform". Later noem Neyhuss en Austin (1978:321) dat baie min navorsing nog gedoen is op die gebied van gehoorgestremdes rakende die proses van lees en skryf. Hulle beklemtoon ook die feit dat daar vasgestel moet word wat die gehoorgestremde persoon se opvoedkundige geskiedenis, graad van gehoorverlies, spraak- en taaldiskriminasie, spraakleesvermoë en ander vaardighede is, alvorens daar 'n program vir die gehoorgestremde se leesverwerking ontwikkel of verbeter kan word (Neyhuss & Austin, 1978:328).

Die mens word nie gebore as 'n leser nie en die taalbasis skep die regte *denkproses*, wat weer op sy beurt lei na die *strategie om te leer* lees, soos gesien kan word in figuur 4.1.

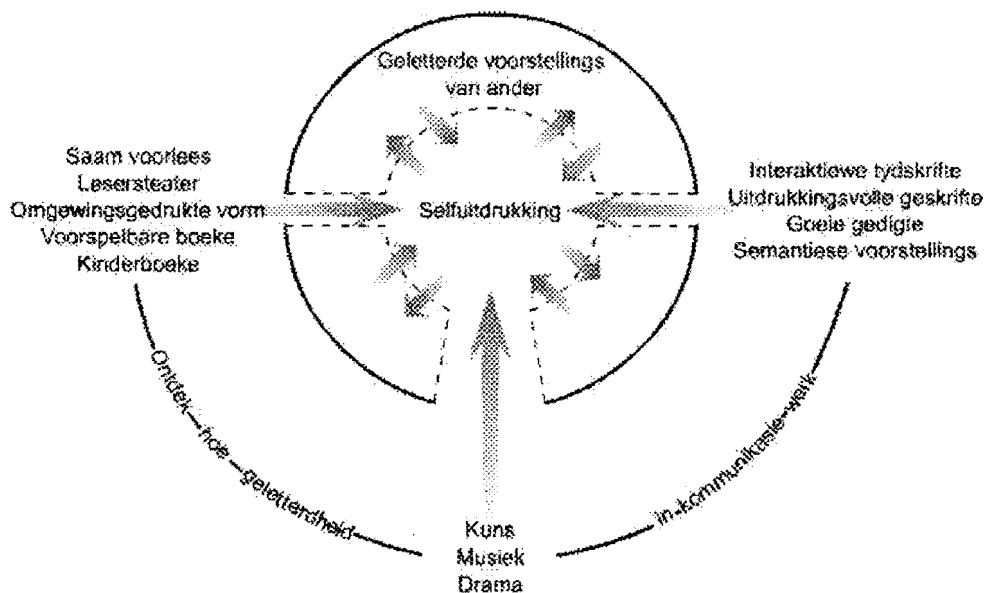

Figuur 4.1: Sosio-sielkundig lingüistiese standpunt van die taalproses (verwerk uit Sampson, 1991:311).

Figuur 4.1 dui aan dat die leesproses ontstaan uit die taalbasis wat die kind ken, en die skole moet daarop voortbou uit die ervaring van die kind, want die kind het die reg om sy/haar geletterdheid voort te bou uit die taalstruktuur wat hy/sy ken (Sampson, 1991:311). Schirmer (1994:113) wys daarop dat lees 'n proses is van interaksie tussen die leser en die teks. Lees lei tot die uitbreiding van gedragspatrone en vaardighede en stel die gehoorgestremde persoon in staat om bokant die gehoorverlies uit te styg en probleme op te los, al lees en vorder elke kind teen sy/haar individuele spoed. Marschark (1997:136) vestig weer die aandag op verskillende vaardighede soos "...the ability to distinguish arbitrary marks on a background, whether stone, paper, or computer screen"

Volgens Crandall (in Neyhuss & Austin, 1978:319) toon die horende persoon komplekse gedragspatrone wat outomaties geskied, sonder dat 'n persoon bewus is daarvan. Hier word verwys na taal wat gebaseer word op die ouditiewe sowel as die visuele aspek. Die ouditiewe aspek verwys na die orale taal wat die horende persoon moeiteloos aanleer, terwyl dit baie moeilik vir die gehoorgestremde is om dit aan te leer. Die tweede aspek naamlik die visuele taal, verwys na die gebruik van gebaretaal, en die mening word uitgespreek dat die meeste gehoorgestremdes dit moeiteloos kan aanleer.

Sampson (1991:14) dui aan dat die proses van lees nie los gesien moet word van die proses van skryf, praat, denke en redenasievermoëns nie.

Figuur 4.2: Kommunikasieproses in verhouding tot geletterdheid (verwerk uit Sampson, 1991:14).

Figuur 4.2 dui die kommunikasieproses in verhouding tot die ontwikkeling en ontdekking van die geletterdheidsproses aan deur middel van lees wat in allerlei vorme voorkom vanaf gedrukte vorm tot tydskrifte, gedigte waar die leser kennis maak met letterkundige opinies van ander (Sampson, 1991:14). Dit manifesteer ook in kuns, musiek en drama. Webster (1986:149) beklemtoon ook die kind se vermoë om te interpreteer, dink en te redeneer. Dit is dus nodig dat die gehoorgestremde persoon moet poog om te hoor, hetsy met versterking, kogleëre inplanting en spraaklees ten einde beter te kan verstaan wat daar geles word. Lees behels die gebruik van simbole, beperkte stel klanke, woordeskat, ordening van woorde en sinne en reëls vir die gebruik daarvan in sosiale konteks, soos ook deur Marschark (1997:136) onderskryf word.

Dit is 'n feit dat gehoorgestremdes, al dra hulle gehoorapparate, dikwels agterstand toon in vergelyking met horende kinders (Tye-Murray, 1999:245). Dit is nodig om te kyk na die waarde van lees, ten einde vas te stel of dit vir die gehoorgestremde persoon kan help om sy of haar vlak van inligtinggeletterdheid te verhoog. Die waarde van lees word deur sekere outeurs soos volg aangedui:

- Rosenblatt (in Cooper, 1993:18) maak die stelling dat 'n persoon leer om te ontspan en dat die verbeelding geprikkel word om te ontvlug van die beperkings van tyd, plek en omgewing.
- French (1990:4) meen die natuurlike nuuskierigheid word bevredig aangesien 'n persoon meer inligting wil bekom oor byvoorbeeld vaardighede soos koekbak, houtwerk, kleremaak en stokperdjies. Dit word ontwikkel en aangemoedig en sodoende kan mens al meer belangstellingsvelde ontdek. Daar word ook alternatiewe oplossings tot lewensprobleme gevind.
- Rosenblatt (in Cooper, 1993:18; Potgieter, 1992:13 & Bernstein, 1983:21) meld dat deur te lees, 'n persoon leer om sensitief en ontvanklik te wees vir ander persone se behoeftes, lewenswyse, kultuur, vrese, hoop, verwagtings en probleme.
- Die Wetenskaplike Raad vir Geestelike Navorsing (1989:15) beklemtoon die feit dat 'n persoon bewus kan word van geleenthede om verder te studeer, persoonlik te groei en meer selfstandig te wees en daarvolgens op te tree
- Hart (1978:34) beklemtoon weer dat 'n persoon sosiaal, kognitief en emosioneel kan ontwikkel, wat saamhang met die ontwikkeling van oog-, handkoördinasie, leesproses van links na regs en die bemeestering van die logiese proses van volgorde.

- Marshall (1981:124) benadruk ook dat 'n persoon bewus kan word van verdere geleenthede vir opvoeding, veral as daar byvoorbeeld vir die jonger kind voorgelees word. Sodoende leer die kind om die visuele met die ouditiewe te verbind. Vir die gehoorgestremde is hierdie aspek van belang, want die kind leer om assosiasies te vorm om makliker te kan verstaan wat bedoel word.
- Strydom (1993:21) is van mening dat funksionele vaardighede deur lees aangeleer kan word, soos om geldaspekte, kalenders en datums, openbare tekens en simbole, telefoongids, woordeboeke en voltooiing van vorms te hanteer.

Daar is verskillende soorte leesprogramme wat van toepassing is op verskillende ontwikkelingsstadia van 'n kind, soos aangedui deur Hugo (1987:110-112) en is dit veral in belang van die gehoorgestremde om aan die volgende aandag te skenk:

- *Ontwikkelingslees* bevorder die lees van 'n bekende taal wat rondom die kind se ervaringsveld en taalbegrip gebaseer is.
- *Funksionele lees* is die lees van materiaal wat die kind in staat stel om kennis in te samel en dit toe te pas. Dit het te make met daaglikse lewensituasies soos die invul van vorms, lees van resepte, volg van instruksies, verstaan van padtekens, koop van kruideniersware, en dies meer.
- *Lees vir plesier* is gerig op die kind se belangstellingsvelde. Hierdie vorm van lees is baie belangrik want dit kan die kind stimuleer om meer te lees en derhalwe sy/haar taalvaardigheid, vlak en begrip te verhoog.

Alvorens die gehoorgestremde kind se leesstadia bespreek kan word, is dit nodig om die horende kind se leesstadia te bespreek. Verskeie outeurs dui die horende kind se leesstadia verskillend aan en daar gaan na enkele outeurs se menings gekyk word. Volgens Chall (in Wagner, 1987:69) is daar bepaalde leesstappe by horendes, kom daar op elke *vlak* 'n bepaalde leesgraad voor, en word die waarde en belangrikheid van lees uitgelig:

- Stadium 0 is die voorskoolse lees waar daar onder die eerste graad gelees word, waar die kind blootgestel word aan die aard en voorkoms van die gedrukte woord. Die kind leer byvoorbeeld om sekere simbole en tekens te herken en selfs om sy/haar naam te skryf.
- Die eerste stadium is waar die kind begin om te lees en die klanke te verbind aan die

bepaalde skrif deur middel van die alfabet, die vaardighede om dit neer te skryf, asook om eenvoudige tekste te lees. Die kind is in staat om ongeveer 1000 woorde van algemene belang te lees.

- Die tweede stadium word verbind aan die aspek van vlotheid en hier leer die kind om sinvolle betekenis te heg aan die gedrukte woord. Teen die einde van hierdie stadium kan die kind ongeveer 3000 bekende woorde lees.
- Die derde stadium word gekoppel aan die vermoë om nuwe inligting te lees, dit te dekodeer en sodoende maak die kind kennis met nuwe inligting, idees, houdings en waardes. Daar vind dus 'n groei plaas met betrekking tot die kind se agtergrondskennis, woordeskatbetekenis en kognitiewe vaardighede.
- Die vierde stadium is op hoërskoolvlak waar die kind 'n wye verskeidenheid van komplekse materiale kan absorbeer, kennis maak met verskillende standpunte, begrip toon en krities sowel as letterlik kan beoordeel.
- Die vyfde stadium is die proses van konstruksie en herkonstruksie, en verwys na die jongmens op tersiêre vlak wat gewoonlik lees ter wille van self-kennis, ontwikkeling, opleiding hetsy professioneel, persoonlik of siviël. Die jongmens se kennis word integreer met dié van ander en hy/sy leer om nuwe kennis te skep.

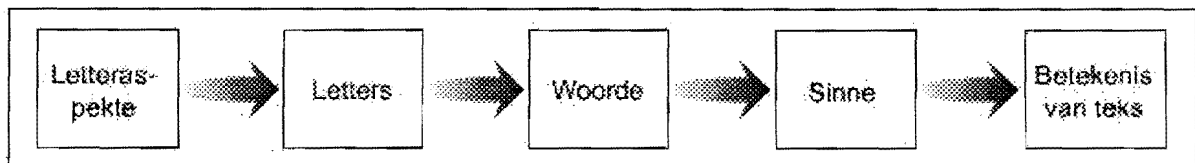
Pumfrey (1991a:97) verdeel die ses leesstadia volgens *ouderdomsgroepe* in:

- 0-5 jaar as tydperk van voorlees. Die kind ontwikkel gesproke taal en word bewus van die gebruik van simbole om voorwerpe en gebeure uit te druk, dws. letters, frases en sinne en die verbintenis tussen die woorde en die fisiese voorwerpe word herken.
- 5-7 jaar as die tydperk waar geleer word om te lees. Letters word met klank geassosieer en gebruik om betekenis aan geskrewe woorde te heg.
- 7-9 jaar as periode van uitgebreide lees. Eenvoudige boeke wat dikwels gebaseer is op bekende aspekte, en waar die leesproses outomaties begin plaasvind, word gelees en die leesspoed versnel.
- 9-13 jaar is die tydperk waar daar gelees word om nuwe begrip te ontwikkel en word kennis sodoende uitgebrei.
- 13-18 jaar is die tydperk van waardering van getuïenis en argumente en die leser kan teenstrydige dinge teen mekaar begin opweeg.
- 18+ jaar is die tydperk van konstruksie en rekonstruksie van begrip ten einde oordeel,

ook oor bepaalde outeurs, te vorm. Die leser se kennis, oordeel, geloof en waardes word getoets.

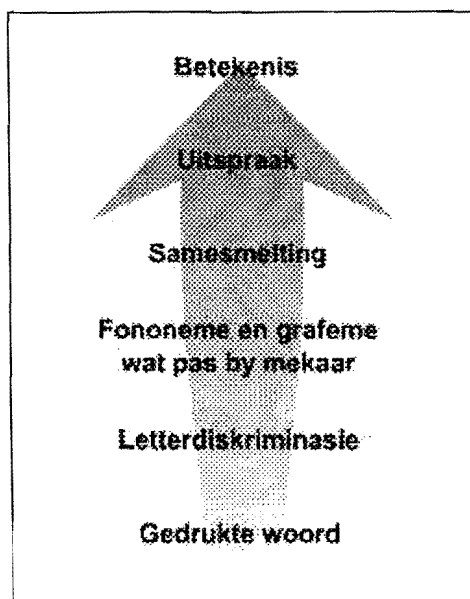
Webster (1986:102) huldig die mening dat lees komplekse intellektuele prosesse behels soos visuele persepsie, patroonherkenning, woordidentifikasie, kort- en langtermyngeheue, begrip, taal, denke en redenasievermoëns. Daar kan veelvuldige faktore wees wat bydra tot probleme om te lees, soos beskryf word deur Webster (1986:103; Paul & Quigley, 1994:149-153), wanneer daar na verskillende leesstrategieë verwys word:

- *“Bottom-up models of reading”*: Dit behels dat lees beskryf kan word as ‘n stadium van ‘n hiërargie waar elke stadium ‘n spesifieke uitkoms toon en waarvan die insette dan lei na die volgende vlak, waar die volgende begripsproses plaasvind. Dit beteken eenvoudig dat ‘n leser ‘n sin stap vir stap sou volg soos in die sin “I had an apple for lunch”. Hierdie metode van lees kan gesien word in figuur 4.3

Figuur 4.3: *“Bottom-up”* leesmodel (Webster, 1986:104).

Figuur 4.3 toon die prosesse van lees as die metode waarvolgens daar van letterstekens, na letters beweeg word, dan na woorde, dan sinne totdat daar uiteindelik ‘n betekenis gevorm word (Webster, 1986:104). Wray & Medwell en Medwell (1991:98) dui weer op sy beurt die *“bottom-up”* leesmodel soos volg aan:

Figuur 4.4: "Bottom-up" leesmodel (Wray & Medwell, 1991:98).

Daar word in figuur 4.4 aangedui dat die gedrukte woord eers onderskei moet word, daar dan 'n verbintenis moet plaasvind tussen fononemene wat dan saamsmelt met die uitpraak totdat daar 'n sinvolle betekenis daaraan geheg kan word.

Paul & Quigley (1994:153) verwys na ander teorieë wat ook gehandhaaf word, naamlik die van interaktiewe metodes soos die "text-based, reader-based and context- (or task-based). Hierdie *teksgebaseerde* metodes behels die gebruik van woordeskat (woordkennis), grammatika (fonologie, morfologie en sintaks) van die taal en ortografie (soos opskrifte, parantesis ens).

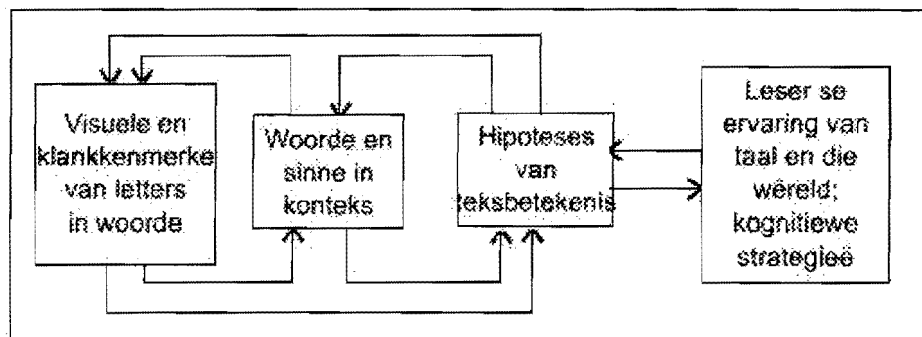
Die *leesgebaseerde* metodes behels die leser se eertydse kennis, metakognitiewe vaardighede, motivering en belangstellings. Die *konteksgebaseerde* metode verwys na die doelstelling van lees, die omgewing waar die leesproses plaasvind en instruktiewe faktore, dit wil sê of die leser weet wat van hom /haar verwag word (Paul & Quigley, 1994:155). Hierdie selfde outeurs (1994:187) beveel aan dat daar nog baie navorsing gedoen moet word rakende die aspekte, aangesien daar 'n behoefte is om die verwantskappe vas te stel tussen die aspekte van teorie, navorsing, toetsing, kurrikulum en instruksie.

Webster (1986:105) verduidelik dat letteraspekte dui op letters, wat lei na woorde, dan sinbetekenis, en dan na teksbetekenis. 'n Mens moet dus oor visuele persepsievemoëns beskik

om hierdie manier van lees te volg, maar daar kan nie summier aangevoer word dat 'n gebrek in hierdie vermoëns noodwendig lei tot gebrek aan leesvermoëns nie. Die skrywer is ook van mening dat “klank” 'n rol speel in identifikasie van lees in dié opsig dat die leser 'n bepaalde stel reëls volg om letters uit te spreek, insinuasie en volgorde aan te toon (Webster, 1986:107). Die aspek van fonetiek is ook ter sprake, aangesien daar nie sommer aangeneem kan word dat die leser daardeur woorde makliker sal kan onderskei nie (Webster: 1986:111).

- “*Top-down models of reading*”: Hierdie proses behels dat die leser die leesproses benader met 'n spesifieke doelwit voor oë, met ander woorde, die leser wil iets spesifiek vind. Die gehoorgestremde kan 'n leemte ondervind by hierdie proses.

Die leser se ervaring, ondervinding van taal, wêreld en kognitiewe strategieë speel hier 'n groot rol, soos gesien kan word in figuur 4.5.

Figuur 4.5: “*Top-down*” leesmodel (Webster, 1986:113).

In figuur 4.5 word beklemtoon dat die visuele and klankaspekte van letters in woorde lei tot woorde en sinne in konteks, wat dan weer lei tot bepaalde hipoteses oor die betekenis van die teks (Webster, 1986:113). Waar hierdie leemtes dus by die gehoorgestremdes ervaar word, moet daar gepoog word om hierdie leemtes aan te vul, ten einde die leser te help om allerhande wenke in die letters en woorde te volg met die oog daarop om bepaalde betekenis te heg aan dit wat gelees word.

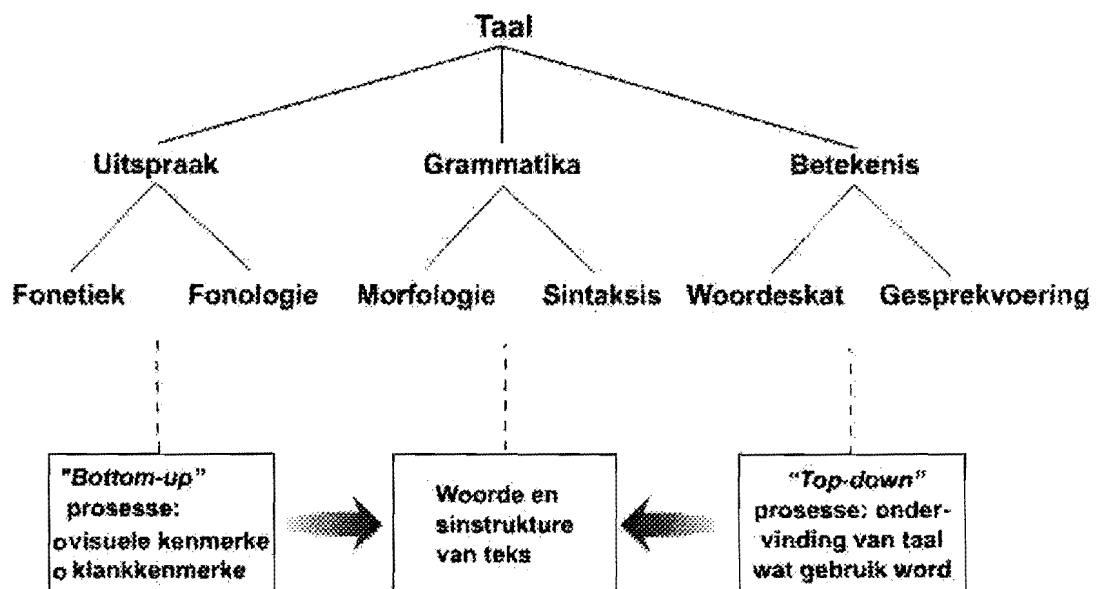
Figuur 4.6 toon 'n ander voorstelling van die “*top-down*” leesmodel aan.

Figuur 4.6: "Top-down" leesmodel (Wray & Medwell, 1991:99).

Daar word in figuur 4.6 aangetoon dat vorige ondervinding, verwagtinge en taalaanvoelings 'n rol speel in die herkenning van die gedrukte woord wat lei tot betekenis en dan tot moontlike klank en uitspraak (Wray & Medwell, 1991:99).

Webster (1986:117) is van mening dat beide bogenoemde twee metodes gelyktydig gevolg kan word.

Figuur 4.7: Verhoudingsproses (verwerk uit Webster, 1986:106).

In figuur 4.7 word daar gesien dat taal gesien moet word in samehang met uitspraak, grammatika en betekenis met hul onderskeie komponente soos by:

- uitspraak waar fonetiek en fonologie geld;
- grammatika waar morfologie en sintaksis ter sprake is, en
- betekenis waar woordeskat en gesprekvoering die gevolg is (Webster, 1986:106).

Webster glo dit is alles moontlik, aangesien die leser oor verskillende bronne van inligting beskik, naamlik letters, klanke, frases en dies meer en terselfdertyd voorspellings kan maak uit dit wat hy/sy lees.

By die gehoorgestremde is die leesprosesse egter nie so eenvoudig nie, en word die leesstadia by die gehoorgestremde kind dus beperk: Dit is baie moeilik om presies vas te stel hoe 'n mens lees en watter faktore 'n rol speel. Daar is talle faktore wat die wyse van lees van 'n persoon beïnvloed (Webster, 1986:157). In hierdie studie gaan daar nie intensief gekyk word na die leesproses en skryfproses nie, maar gaan enkele opmerkings wel gemaak word.

Die gehoorgestremde kind het net eenvoudig nie dieselfde begrip as die horende persoon met betrekking tot die leesproses nie (Webster, 1986:151). Daar is byvoorbeeld gedeeltes van spraak wat die gehoorgestremde persoon nie kan verstaan wanneer daar gepraat word nie, en wat ook nie in die leesaspek gemanifesteer word nie. Hoe meer beperk die gehoorgestremde se taalstruktuur is, hoe meer sal so 'n kind sukkel om te lees en ook om te skryf. Dit verklaar dus hoekom die meeste gehoorgestremde kinders meer staatmaak op die visuele aspekte soos gebaretaal, eerder as om te konsentreer op die lees- en skryfaspekte (Webster, 1986:151).

Tye-Murray (1999:426) dui daarop dat leesprobleme veral ontstaan weens die kind se gebrek aan algemene kennis en van dinge wat rondom hom/haar gebeur. Hier word verwys na gebeure wat oor die televisie gebeeldsend word of wat in koerante gepubliseer word. Dit bring mee dat as die gehoorgestremde kind nie perspektiewe vanuit 'n ander oog kan beskou nie, dit vir so 'n persoon moeilik is om geskrewe woorde te verstaan of waarde daaraan te heg.

Marschark (1997:141-145) lig verskillende aspekte van lees uit wat 'n rol speel by die gehoorgestremde, naamlik:

- Fonologiese kennis en spelling: Ten einde fonologie te verstaan, moet die kind kan hoor en blyk dit dat die spelvaardighede op 'n later stadium ontwikkel as dié van die horende kind. Derhalwe is dit belangrik dat die kind se gehoorverlies so vroeg as moontlik geïdentifiseer moet word en toegerus word met versterkte aparate en/of koglêre implantings om die gebrek aan klank te oorkom.
- Woordeskat en kennis van die wêreld: Dit behels die blootstelling aan taal, lees, stimulasie en interaksie met mense. Dit is so dat die gehoorgestremde probleme mag ondervind met die abstrakte vorme, aangesien 'n gehoorgestremde persoon beter vaar met enkelvoudige begrippe, en veral waar die fisiese voorwerp getoon kan word om sodoende assosiasie en herkenning te bewerkstellig.
- Grammatikabegrip: Daar bestaan talle teenstrydige menings, maar die algemene gevoel is dat die gehoorgestremde kind aan soveel as moontlike opvoedkundige basisse bekend gestel behoort te word, hetsy, oraal of gebaretaal.

Weereens, dit verskil van die individue tot individu en dié se motivering, agtergrondsbasis en omgewing waaruit die kind kom, die verwagtinge wat aan die kind gestel word, en dit wat die kind self wil bereik. Elke kind het ook bepaalde positiewe en negatiewe aspekte rakende leesvermoëns. Leerlinge mag ook teleurstelling en frustrasies ondervind, wat die vorderingsgehalte kan vertraag (Pumfrey, 1991b:6).

As 'n gehoorgestremde kind dus 'n probleem met die taalsimbole ondervind, dit nie kan herken nie, word die leesaspek 'n taalleer-probleem (Webster, 1986:152). So 'n kind moet dus gehelp word met die proses hoe om te leer. Daar moet ook rekening gehou word met die feit dat selfs horende kinders met die leerproses probleme kan ondervind.

Die gehoorgestremde kind met 'n matige gehoorverlies sal minder sukkel om te lees en skryf as diegene met 'n erger verlies, aangesien hulle meer in staat sal wees om die taalklank in geskrewe woorde te manifesteer, te herken en toe te pas (Webster, 1986:153). Pumfrey (1991a:131) beklemtoon dat leesprobleme wat by die gehoorgestremde kind voorkom saamhang met die agtergrond en omgewing, en dat lees ook gemanifesteer word met die uitkomste van opvoeding.

Dit is 'n feit dat daar 'n bestaande gebrek aan *geskikte en beskikbare leesmateriaal* vir gehoorgestremdes is, waardeur hul leesvermoëns getoets of geëvalueer kan word, en dat daar leemtes is rakende die opvoedingsaspekte, swak ontwerp van die leerprogram, vaardighede van

die onderwysers en die betrokkenheid van die ouers en gesin (Tye-Murray, 1999:426).

Die stelling kan nou gemaak word dat dit blyk dat deur die leesproses, die kommunikasieproses aangehelp kan word en daar word nou gekyk na die verband tussen lees en kommunikasie.

4.3.3 KOMMUNIKASIE EN VERBAND TUSSEN TAAL-LEES-KOMMUNIKASIE

Soos reeds in Figuur 4.2 aangetoon is deur Sampson (1991:14), is dit duidelik dat kommunikasie uit die ontdekkingsfase bestaan wat gemanifesteer kan word in byvoorbeeld die *orale*, die teater en so meer. Dit lei tot self-ontdekking waar 'n persoon kennis maak met ander uitdrukkingsmodaliteite van ander persone en self-uitdrukking in die vorm van kuns, musiek en drama. 'n Persoon word verder verryk deur *lees* wat voorkom in interaktiewe koerante en tydskrifte, gedigte, prosa en so meer. Hierdie aspekte lei weer tot die *kommunikasieproses* waar 'n leser dit wil oordra aan ander.

Coetzee (1977:x) meld dat kommunikasie aanvanklik geskied tussen die kommunikeerder en die ontvanger en wanneer die boodskap verstaan en geïnterpreteer word, is dit suksesvol. Hiervoor is dit nodig dat die ontvanger 'n sekere mate van kennis moet besit en vaardig moet wees in bepaalde denkprosesse. Coetzee (1977:270) dui die volgende aspekte aan wat nodig is om die invloed wat lees op die kommunikasieproses het, uit te lig:

- ◆ Mededeler (sit kommunikasieproses aan die gang)
- ◆ Enkoderingsaksie (beskikbare simbole wat gebruik word om die boodskap te vorm)
- ◆ Boodskap (kan óf gesproke óf geskrewe wees)
- ◆ Kanaal/medium (kan óf mondelings óf skriftelik wees)
- ◆ Reaksie/terugvoer (is die interpretasie korrek of verkeerd)
- ◆ Ontvanger/dekodeerder (taal en begrip is nodig vir die een wat die boodskap ontvang)

Leesgebeure word dus gesien in samehang met die kommunikasieverkeer wat plaasvind binne 'n gemeenskap en/of samelewing (Coetzee, 1977:27) en wat in die orale aspek, lees en skryf gemanifesteer word. Volgens navorsing wat gedoen is, blyk dit duidelik dat lees- en lesersaspekte 'n belangrike rol speel by inligtinggeletterdheid. Dit is veral van belang vir die gehoorgestremde kind, aangesien so 'n kind probleme ondervind met taal, wat ook gereflekteer

word in die kommunikasieproses. Om dus sy of haar kennisveld te verbreed of enigszins toe te lig, is die aspek van lees belangrik, aangesien dit 'n middel is waardeur gebrek aan inligting aangevul kan word. Lees is egter 'n baie komplekse verskynsel wat dikwels afhang van die gemeenskap waarin 'n individu hom/haar bevind.

Reeds vanaf die vroegste tye in die geskiedenis was daar tekens en simbole om kennis en inligting op 'n sigbare manier oor te dra. Hier kan mens maar dink aan die hiërogliewe, Egiptiese skrif, Boesmantekeninge en dies meer (Maybin, 1993:157). Geletterdheid was dus op hierdie maniere aan die samelewing oorgedra. Vir die doel van hierdie tesis gaan daar egter nie breedvoerig ingegaan word op die proses van geletterdheid, die ontstaan daarvan en dies meer nie. Van belang is egter net die wete dat die proses van lees al vroeg in die Weste vanaf 3100 vC ontwikkel het.

Daar gaan dus nou in die breë aandag geskenk word aan die lees- en lesersaspekte, ten einde te bepaal hoe 'n groot rol dit speel by die gehoorgestremde en sy vlak van inligtinggeletterdheid. Die keuse van metode van taalverwerwing toon 'n besliste verband met lees en dus met die verwerwing of verbetering van inligtinggeletterdheid.

Daar bestaan talle menings en verskille oor of die orale onderrigmetode of gebaretaal die beste sou wees vir die gehoorgestremde persoon. In hierdie verband noem Paul & Quigley (1994:35) die volgende kwelvrae wat onbeantwoord is:

- Die keuse van gebaretaal en/ of orale taal en indien wel, verkieslik vanaf watter ouderdom?
- Of dit moontlik is dat gehoorgestremde kinders 'n tweede taal sou kan aanleer?
- Of 'n gehoorgestremde wel geletterdheidsvaardighede kan aanleer?
- Wat die verhouding is tussen taal teenoor dié van kognisie?

Inligtinggeletterdheid is nie net verbonde aan die aspek van orale taal, residuele gehoor, kommunikasie en lees nie, maar ook aan die aspek van skryf.

4.4.4 SKRYFVAARDIGHEID

Ten einde te kan skryf, is dit eers nodig om te kan lees (Bench, 1992:151). Marschark (1997:145) stel dit soos volg "...the "input" domain of reading is mirrored in the "output" domain of writing". Die gehoorgestremde kind toon 'n agterstand teenoor dié van die horende kind. Met betrekking tot die skryfproses, toon hul skryfvermoë ook sintaktiese foute (Tye-Murray, 1999:426). Om te kan skryf moet die gehoorgestremde persoon oor 'n taalsimboolsisteem beskik.

Die lees- en skryfproses het in gemeen dat by beide die konstruksie van begrip deur teks geimpliseer word, soos aangetoon deur Schirmer (1994:139) en Paul & Quigley (1994:145-147). Die skryfproses behels die volgende aspekte:

- Die proses van beplanning (doelstelling en kennismobilisering).
- Verfyning van betekenis soos wat die proses benader word.
- Inskakeling rakende die verstandhouding jeens die toeskouer of leser.
- Hersiening (die proses van interpretasie, verandering van hipotese, analisering en modifisering van doelwitte).
- Die kontroleringsproses (interaksie met die self om vas te stel of doelwitte wel bereik is).

Daar moet in ag geneem word dat 'n kind gewoonlik die taal aanleer voordat hy/sy leer om te skryf. Dit beteken dat 'n kind alreeds kennis dra van fononeme, morfeme, woorde, sinne, frases en langer gesprekvoeringstegnieke (Crandall in Neyhuss & Austin, 1978:320). Daarmee saam gaan ook die spellingproses en die begripsproses gepaard, wat 'n moeilike proses is (Webster, 1986:202). Die kind kan selfs woorde uitlaat, wat tipies voorkom (Marschark, 1997:147). Die gehoorgestremde kind toon byvoorbeeld ook probleme met die gebruik van grammatika, taalsisteme, sinonieme, antonieme, metafore en dies meer (Tye-Murray, 1999:427).

Dit is wel belangrik om op te merk dat gehoorgestremde persone ook skryf om te kan kommunikeer. Indien gehoorgestremdes nie voldoende versterking (apparate) en/of spraaklees het, volgens Bench (1992:151) nie, benodig hulle beslis skryfvaardighede wat dus ontwikkel en aangemoedig moet word. Hier kan mens byvoorbeeld dink aan die gehoorgestremde persoon wat gebaretaal gebruik en die horende persoon wat hom/haar nie kan verstaan nie, en ook in die

geval waar hulle nie spraak kan gebruik nie. Lees en skryf is 'n noodsaaklikheid as kommunikasiemiddel en inligtingsverwerwingsmetode.

Daar is reeds gemeld dat dit nodig is om die behoeftes van lees-, skryf- en begripsvermoëns van die gehoorgestremde kind te ondersoek, sodat vasgestel kan word op welke wyse die vaardighede aangemoedig of verbeter kan word. Die proses van lees verskil van die proses van dekodering, dit wil sê om die korrekte begrip toe te heg aan dit wat gelees word (Webster, 1986:184).

Die gehoorgestremde kind moet dus leer om te skryf met 'n agterstand van die natuurlike aanleerprosesse soos alreeds genoem. Saam met die skryfproses gaan motoriese vaardighede vir die koördinasie met die interne taalstruktuur. Dit verklaar ook hoekom die meeste gehoorgestremdes probleme ondervind met spelling sowel as punktuasies. (Crandall in Neyhuss in Austin, 1978:320). Om skryfvaardighede werklik te benut, beteken dit dat die klankinsette baie belangrik is. Waar 'n gehoorgestremde kind dus swak insette het, word dit veral in die kind se lees- en skryfvermoëns opgemerk.

'n Verdere stremming vir die gehoorgestremde is dikwels dat die motivering om lees en skryf ontbreek vanweë die feit dat die kind daarmee probleme ondervind. Daar sal in die aanbevelings aangetoon word watter riglyne gevolg kan word om die gehoorgestremde kind te motiveer om te lees en skryf, sowel as om die belangstelling daarin aan te moedig.

Die onderwyser wat werk met die gehoorgestremde kind, sal so 'n kind se lees-en skryfvlakvaardighede moet bepaal, alvorens die vaardighede verbeter kan word. Soos alreeds vantevore opgemerk, speel kennis 'n rol, maar as die gehoorgestremde nie kan skryf en lees nie, sal so 'n persoon nie daarby kan baat nie. Bench (1992:155) meld dat daar nie genoeg navorsing gedoen is rakende die skryfproses, die vaardighede, vermoëns en vorderings van die gehoorgestremde nie.

Schirmer (1994:140) beklemtoon egter dat dit WEL moontlik is dat gehoorgestremdes oor kognitiewe vermoëns beskik en bekwame lesers en skrywers kan word en dat mens nie hoef te wag vir 'n bepaalde taalkognitiewe vlak wat eers ontwikkel moet word alvorens 'n persoon sal kan lees of skryf nie. Solank as wat 'n mens *kan kommunikeer*, op welke metode ook, hetsy oraal of gebaar, is dit moontlik om te kan skryf en lees, en dus inligtinggeletterd te raak. Vir die

erg tot totale dove persoon mag dit egter moeilik wees om suksesvol te kan leer lees en skryf (Bench, 1992:159).

Ten einde bogenoemde veranderlikes enigins te kan hanteer, aan te spreek, toe te pas en te verhoog, is dit nou nodig om te kyk na watter vaardighede benodig word ten einde doelwitte te bereik.

4.4 ASPEKTE WAT ONTWIKKEL MOET WORD OM INLIGTINGGELETTERDHEID BY GEHOORGESTREMDES TE VERBETER

Aspekte wat ontwikkel moet word om inligtinggeletterdheid by gehoorgestremdes te verbeter, sluit dus die volgende in: lees- en leervaardighede en inligtingontsluiting (Cutlip, 1988:40) en dit word derhalwe nou bespreek.

4.4.1 LEESVAARDIGHEID

Coetzee (1983:xi-xiv) verwys na sekere vaardighede of voorwaardes alvorens mens kan verstaan wat daar gelees word:

- Vorm van lees en interpretasie. Is die leser emosioneel en verbeeldingryk en kan die leser feite inneem en betekenis verstaan of nie?
- Is daar motivering om te lees?
- Is die leser ontvanklik? Beskou die leser sekere dinge as waar/onwaar en gaan 'n neutrale houding gekweek word of nie?
- Is daar diepte van interpretasie en in welke mate sal die gehoorgestremde in staat wees om dit wat gelees word, te interpreteer?
- Het die leser ontsyferingsvaardighede – kan die alfabet ontsyfer word en die letters met klank geassosieer word of nie?
- Hoe is die interpretasie van geskrewe teks? Ontbreek die vermoëns by die gehoorgestremde om soos die horende persoon die korrekte afleidings te maak van taal, uitspraak, gesigsuitdrukking, en sal die gehoorgestremde gebruik moet maak van taalkennis en basis?

- Wat is die houding teenoor lees - word daar gelees vir ontspanning of vir studiedoeleindes?
- Wat is die bestaande kennis van verskillende soorte leesmateriale wat beskikbaar is, hetsy fiksie, nie-fiksie of populêre literatuur?

Levine (in Hutton, 1992:11) stel dit dat leesvaardigheid 'n proses is. Dit is eerstens die herkenning van woorde/simbole wat saamhang met psigologies, taalkundige sowel as sosiale prosesse totdat mens in staat is om 'n volle abstrakte teks te lees. Tweedens behels dit ook kognitiewe vaardighede dit wil sê, verstandelike vermoëns soos opsporing, navorsingstrategieë, kennis van bronne en metodes ten einde inligting effektief te kan ontsluit en te evalueer soos deur Brevik gestel "...for a given need" (Brevik, 1985:723).

Lees impliseer dus 'n sekere kwaliteit denkvermoë en persoonlike ervaring (Hart, 1978:35). Kinders behoort vanaf kleintyd geleer en aangemoedig te word om te lees, deur die gebruik van storieboeke met prente en rymies wat lei tot latere ware leesvaardighede, totdat so 'n kind in staat kan wees om gevorderde leesstof te kan lees. As die kind selfs voorlees en boeke hanteer, kan 'n positiewe lees- en boekegesindheid gekweek word. Figuur 4.8 dui aktiwiteite aan wat verband hou met lees.

Dit sluit aspekte in soos voorlesing, wat dan uitgebrei kan word na vrae en antwoorde, wisselwerking tussen lesers, onderwyser en kind, maak van plakkate en skepping van stories waar die kind aangemoedig kan word om onder andere, te fantaseer.

Figuur 4.8: Aktiwiteite wat verband hou met voorlees (Smith, 1994:115).

Figuur 4.8 dui dus aan dat lees nie net 'n eenvoudige proses is nie, en dat dit deur talle aktiwiteite aangevul kan word, en ook die liefde vir lees en inligting kan aanmoedig. Goodman, Harste, Woodward & Burke, Heath, Sulzby (in Cooper 1993:9) huldig die uitgangspunt dat kinders in die lees- en skryfprosesse sonder 'n werklike begin- of eindpunt groei, wat reeds *voor* skoolgaande ouderdom plaasvind, namate hulle aan sekere aktiwiteite deelneem en ondervindings opdoen deur middel van kontak met maats en volwassenes. Hierdie blootstelling en stimulasie is baie belangrik vir suksesvolle ontwikkeling van lees- en skryfvaardighede.

Behrens (1990:353) beklemtoon egter dat hierdie vaardighede aangevul moet word ten einde te voldoen aan groeiende ekonomiese vereistes wat aan mense gestel word in die inligtingsamelewing waarin hul hul bevind. Nes 'n horende kind, gaan 'n gehoorgestremde kind deur verskillende stadia van ontwikkeling en opvoeding en kom verskillende geletterdheidsvlakke na vore, wat aansluit by die reeds aangeleerde proses waarmee 'n persoon in die omgewing in aanraking kom. Hier word verwys na die ontwikkeling van sekere basiese geletterdheidsvlakke soos lees, syfer- en numeriese vaardighede, soos omskryf word deur Teale en Sulzby (in Cooper, 1993:8) wanneer "...children have mastered a set of basic skills prerequisite to reading". Op elke vlak toon mens verskillende behoeftes waarvan die

samelewing kennis moet neem en daarby aanpas deur die toepassing en aanwending van sekere inligtingsbronne met inagneming van bepaalde ouderdom en behoefte.

Daar moet altyd onthou word dat die gehoorgestremde bepaalde probleme kan ondervind weens die aard, oorsaak en graad van gehoorverlies, tydperk van intervensie en tyd toe met onderrig begin is. Stimulasie is van uiterste belang, sodat die gehoorgestremde kind so gou as moontlik in aanraking kan kom met inligting, al is dit hoe gering.

Geletterdheidsvlakke en leesvaardighede kan slegs deur leervaardighede bereik word en word dit derhalwe vervolgens bespreek.

4.4.2 LEERVAARDIGHEID

Ten einde inligtinggeletterd te wees of om die vlak daarvan te verhoog, moet die leervaardighede aangemoedig en ontwikkel word. Moores (1996:171) is van mening dat beskikbare getuienis die bewys lewer dat die toestand van gehoorverlies nie spesifiek die gehoorgestremde beperk rakende sy/haar kognitiewe vermoëns nie, en dat dit ooreenkomste toon met dié van horende kinders en dat opvoeders nie genoegsaam kennis inwin oor gehoorgestremdes nie. Leervaardighede sal meebring dat die gehoorgestremde in staat sal wees om inligting te bekom, ontsluit en toe te pas ter wille van selfverryking, ontspanning en vir persoonlike gebruik.

Die dimensies van leervaardighede omsluit vyf dimensies van denkprosesse (URL:<http://www.calvernet.k12.md.us/instructions/instructstratgies/dol.html>). :

- houdings en persepsies rakende leerprosesse
- verkryging, begrip en integrasie van kennis
- uitbreiding en verfyning van kennis
- betekenisvolle gebruik van kennis
- produktiewe gewoontes van die brein

Rakende die *leerfaktore* herbevestig Paul & Quigley (1994:93-94) die verband tussen kognisie, intelligensie en taal, en beveel hulle ten sterkste aan dat daar meer aandag geskenk moet word aan die verbetering van akademiese kwalifikasies, opleiding en metodes. Daar word gewaarsku dat die gehoorverlies die gehoorgestremde se kognitiewe en intellektuele vermoëns nie summier

tipeer en in 'n bepaalde kategorie geplaas word nie. Gehoorgestremdes moet aangemoedig word om hulle bestaande vermoëns en residuele gehoor te ontwikkel tot die beste van hul vermoë.

Die belangrikste om te onthou, ongeag die kommunikasiemetode, hetsy oraal, gebaretaal, of totale kommunikasie, is dat dit essensiël is om 'n vroeë taalbasis te ontwikkel "...at early an age as soon as possible" (Paul & Quigley, 1994:144). Talle suksesverhale word vertel van studente wat erg tot baie erg gehoorverlies getoon het, en 'n orale benadering gevolg het. Daardeur was hulle in staat om byvoorbeeld beter werksgeleenthede te bekom (Paul & Quigley, 1994:125

Daar is ook spekulasies of die gehoorgestremde kind van dove of horende ouers beter sou vaar? Marschark (1997:140) kan ondersteun word as hy sê dat mens moet onthou dat verskillende omgewingstoestande elk lei na verskillende sterk-en swak punte oftewel resultate. As mens egter kyk na die merkwaardige vordering op tegnologiese gebiede soos kogleëre inplantings, vroeë diagnostisering en passing van gehoorapparate wat die kind so gou as moontlik aan klank blootstel, dan word die kans al hoe beter dat die gehoorgestremde inligtinggeletterdheid kan raak. Veral die gehoorgestremde kind, wat met 'n gehoorverlies gebore word, wat gou geïdentifiseer word en versterking ontvang, maak gouer met klank kennis. Dit bring mee dat so 'n kind gouer spontaan begin reageer, al is die proses aanvanklik stadiger as in die geval van 'n horende kind.

Dit blyk dus duidelik dat daar in die toekoms gepoog moet word om die ouers in te lig, en bewus te maak van alternatiewe opleidingsinstansies en metodes. Mens moet egter in die oog hou in watter land die gehoorgestremde kind hom/haarself bevind en of dit prakties uitvoerbaar en bekostigbaar is. Waar lande voorsiening maak vir erg gehoorgestremde kinders en vertolkers en spesiale opvoeding verskaf, is dit 'n ander saak.

In Suid-Afrika is daar nog talle leemtes, alhoewel daar al meer vordering is en meer erkenning gegee word aan gestremdes op polieke, sosiale, ekonomiese en opvoedkundige gebiede. Rakende gehoorgestremdes word egter meer voorbrand gemaak vir diegene met gebaretaal as voertaal, eerder as die orale taal. Hier kan maar gekyk word na die rol wat DEAFSA speel. Hulle het daarin geslaag dat die regering gebaretaal as 'n amptelike taal erken.

Daar kan dus nou gekyk word na watter rolspelers 'n vername rol speel by gehoorgestremdes, om hulle in staat te stel om suksesvol in die samelewing aan te pas. Leervaardighede is dus

belangrik alvorens die vlak van inligtingeletterdheid verhoog kan word en dit impliseer die gebruik, ontsluiting en toepassing van inligting wat derhalwe nou bespreek word.

4.4.3 INLIGTINGONTSLUITING

Die gehoorgestremde moet in staat wees om inligting suksesvol te bekom en effektief te benut, dit krities te evalueer en akkuraat en kreatief toe te pas (URL:<http://infolit.org/definitions/9standards.htm>). Alvorens die gehoorgestremde in staat kan wees om inligting te benut en toe te pas, moet die gehoorgestremde persoon weet hoe die biblioteek, media of inligtingsentrum hulle inligting ontsluit. Gehoorgestremdes moet dus weet hoe werk die katalogusse sodat hulle kan weet waar om inligting te bekom.

Indien gehoorgestremdes nie inligtingeletterd is nie, en hulle wil byvoorbeeld die inligtingsentrum gebruik of benut, mag hulle onder andere die volgende probleme ondervind:

- Hulle is nie in staat om vrae te vra nie.
- Hulle kan nie die boek vind nie.
- Hulle kan nie met die bibliotekaris of inligtingkundige kommunikeer nie.
- Hulle vind dit te moeilik om die boek/artikel te lees (URL:<http://www.asahi-net.or.jp/~gw2f-kbys/defprob-e.htm>).

Dit blyk dus duidelik dat daar talle veranderlikes is wat 'n rol speel rakende inligtingeletterdheid, en hierdie veranderlikes se implikasies op gehoorgestremdes word nou bespreek.

4.4.4 ROLSPELERS WAT 'N INVLOED UITOEFEN OP DIE INLIGTINGGELETTERDHEID VAN DIE GEHOORGESTREMDES

Wanneer die ouers uitvind dat die kind 'n gehoorverlies het, is dit dikwels traumaties en gaan hulle deur 'n moeilike stadium wat eintlik net deur hulle begryp word (Atkins in Hull, 1998:77). 'n Familie word gesien as 'n geheel en elke gesinslid moet en behoort die interaksies en verhouding onder mekaar te ken, te respekteer en te huldig (Schirmer, 1994:239). Dit is uiters belangrik dat kinders wat met 'n gehoorverlies gebore is, so gou as

moontlik geïdentifiseer moet word en dat hulle gehoor versterk moet word.

As 'n gehoorgestremde kind as 'n onafhanklike wese beskou word, verbeter dit die interpersoonlike verhoudings met alle ander persone. Waar 'n gehoorgestremde kind deur 'n professionele persoon behandel of hanteer moet word, is dit belangrik om te onthou dat die professionele persoon nie *beloftes kan maak nie*, dit wil sê, hulle kan nie belowe dat die gehoorgestremde kind bepaalde vordering of resultate in die toekoms gaan of kan bereik nie. Die professionele mense kan net binne hulle bepaalde vermoëns en opleidingsvaardighede optree (Atkins in Hull, 1998:77).

4.4.4. IDIE ONDERSKEIE ROLSPELERS

In tabel 4.1 word 'n aanduiding gegee van die onderskeie rolspelers wat 'n rol speel in die lewe van die gehoorgestremdes. Dit is egter so dat die rolspelers wat betrokke is, nie altyd bewus is van die gehoorgestremde se bepaalde behoeftes nie en hulle dra ook nie kennis van die implikasies van gehoorgestremdheid nie.

Ouers en familieledede	Administrateurs, koördineerders	Sosiale werkers
Verwante familieledede	Voorligtingpersoneel	Gemeenskapswerkers
Maats en sosiale kennisse	Koshuispersoneel	Gesinsterapeute
Onderwysers	Godsdienstige bearbeiders	Staatsrehabilitasiepersoneel
Onderwyser-assistente	Gewone personeel	Werkgewers
Terapeute, kliniese personeel	Oudioloë	Werktoesighouers
Toesighouers	Mediese personeel	Mede-kollegas

Tabel 4.1: Rolspelers (Neyhuss, 1978:362).

As Tabel 4.1 bestudeer word, kan mens waarneem deur watter verskillende fases die gehoorgestremde persoon beweeg en wanneer watter persone 'n rol speel. Elke rolspeler benodig spesifieke vaardighede, veral in die geval van onderwysers wat in staat sal moet wees om op meer as een vlak die gehoorgestremde persoon te kan hanteer. Persone wat met gehoorgestremde persone werk, sal opgelei moet wees en kennis dra van gehoorgestremdheid, en ook geduldig en gemotiveerd moet wees.

Net soos die horende persoon het die gehoorgestremde persoon ook te make met die psigo-sosiale sfere – hulle beleef ook veranderde wêreldwyses en sienings in terme van hulle behoeftes, belangstellings, aktiwiteite en sosiale verhoudings (Schmitt & Mercaldo, in Neyhuss & Austin, 1978:359). Derhalwe kan die belangrike rolspelers in die gehoorgestremdes se lewe se taak, nie onderskat of te gering geag word nie.

Die gehoorgestremde benodig rolspelers ten einde te leer lees, te ontwikkel en sy/haar vlak van inligtinggeletterdheid te verhoog. Dit raak veral die aspek van motivering, dit wil sê hoe om die kind aan te moedig om vaardighede aan te leer. Thomas & Loring (1979:69-70) stel baie treffend die waarde van stimulasie, belangstelling en motivering:

*“Knowledge + skills + values + intent + awareness of success = interest
 Interest + personal needs + aspirations + attitudes = motivation”.*

Dit is dus belangrik om daaglik met die gehoorgestremde kind te werk, die regte leesmateriaal, geleenthede en opleiding op elke ouderdom- en ontwikkelingsvlak te verskaf ten einde die kind taalvaardigheid aan te leer, kennis te laat maak met woordeskat om sy/haar omgewingskennis uit te brei, en om kennis te laat maak met verskillende taalstrukture (Cooper 1993:18). In tabel 4.1 is daar ‘n goeie ‘n uiteensetting van wie almal rolspelers kan wees by die gehoorgestremdes (Neyhuss, 1978:362):

Hoe meer persone/instansies dus betrokke raak by die gehoorgestremde persoon, hoe meer sal die gehoorgestremde persoon daarin slaag om ‘n rol in die samelewing te speel. ‘n Persoon beweeg immers vanaf ‘n kinderstadium tot ‘n volwasse stadium totdat mens onafhanklik en selfversorgend kan wees. Daar moet egter in ag geneem word dat die jong gehoorgestremde aan die begin uiters afhanklik is van die ouer en derhalwe gaan die ouer se rol uitgelig word.

Die rol van die *ouer* van die gehoorgestremde kind kan nie onderskat word nie. Hugo (1987:20) vestig die aandag daarop dat wanneer die ouers agterkom dat die kind ‘n gehoorverlies het, hulle ingelig moet word dat daar wel baie positiewe verwagtings is wat hul kan koester en kan bereik. Party ouers is moedeloos, ontken of verkies om die situasie te vermy. Dit bring mee dat die gehoorgestremde kind te laat gehoorversterking kry en dus nie so gou vordering toon as die kind wat vroeë intervensie beleef het nie.

Die ouers is 'n dinamiese, gesagsvolle eenheid en hoe sterker die ouerbande is, hoe beter vir die kind om te kan vorder binne die bepaalde gesinsstruktuur en die kind sodoende te help om tot sy/haar potensiaal te ontwikkel en te sorg vir persoonlike gesondheid, ook in tye van emosionele hartseer (Atkins, in Hull, 1998:78). Hugo (1987:113-122) beklemtoon die rol wat die ouer kan speel:

- Die ouer kan daarin slaag om die gehoorgestremde kind se selfbeeld te verhoog.
- Die ouer kan help om sosiale verhoudings, veral met lede van portuurgroep, asook met die teenoorgestelde geslag te verbeter.
- Die ouer kan aandag skenk aan die kommunikasieprobleme wat ontstaan en maniere help vind om dit te oorbrug of te verhoog.
- Die ouer kan gehoorgestremde kind emosioneel bystaan om die gehoorverlies te aanvaar, veral namate die kind grootword.

Soms raak ouers baie teleurgesteld, vermy die kind se gehoorverlies, begin meer uitstendig te wees of te werk en hoop die situasie mag verander en so probeer hulle die saak vermy (Atkins in Hull, 1998:79). Die ouer moet die gehoorgestremde kind ten volle aanvaar alvorens hy/sy daarin kan slaag om 'n geskikte rol in die gehoorgestremde se lewe te kan speel. Ouers wat uitdagings aan hul gehoorgestremde kind stel, hulle ondersteun en aanmoedig, kan daarin slaag om die kind gemotiveerd te kry, hom/haar in staat te stel om as 'n nuttige mens in die samelewing te funksioneer (Nowell and Marshak, 1994:76).

Die ouer leer die kind 'n liefde vir lees en laat hom/haar kennis maak met boeke van jongs af. As die ouer lees, is die kans goed dat die kind ook daarin belang gaan stel (Lamme 1963:xiv). Sodoende word die kind vroeg reeds blootgestel aan taal. Die ouers moet bereid wees om veral voor te lees vir die gehoorgestremde kind, al blyk dit dat die kind nie dit begryp nie. Hulle moet dus 'n aktiewe rol speel, die kind se taal uitbrei, hom/haar aanmoedig om te lees, skryf en praat, al is dit hoe swak en die kind prys vir die vordering wat gemaak word, al is dit hoe gering.

Dit is noodsaaklik dat die ouers aangemoedig moet word om ook hul kennis en vaardighede te ontwikkel wat hulle meer bekwaam sal maak en in staat sal stel om die gehoorgestremde kind beter te hanteer en te begelei tot sy volle potensiaal. Daar is reeds gemeld dat die ouers ingelig moet word oor die opvoedingsmoontlikhede, onderrig, aparate en of kogleêre inplantings sal help en dies meer. Daar moet ook inligting verkry word oor die opleidingsmoontlikhede vir die

gehoorgestremde, die toelatingsvereistes, die bekwaamhede van die opleidingsentrum, die beskikbaarheid van onderrigmateriale geskik vir die gehoorgestremde, klankversterkers en dies meer (Hugo, 1987:101-103).

Die ander *gesinslede*, hetsy broers, susters, grootouers en familie speel ook 'n groot rol in die vorming van die kind se persepsie van hom/haarself, hoe so 'n gehoorgestremde kind gaan ontwikkel en waar die stimulasie vandaan kom. Mens moet onthou die gehoorgestremde kind gaan een of ander tyd 'n bepaalde reaksie toon teen die gehoorverlies en daarom is die aanvaarding, ondersteuning, liefde en aandag van kardinale belang (Hugo, 1987:24). Ander gesinslede en familielede kan waardevolle hulp, raad, ondersteuning en liefde aan ouers van 'n gehoorgestremde kind verskaf en hulle kan ook 'n groot rol speel in die aanvaarding van so 'n gehoorgestremde kind (Atkins in Hull, 1998:87).

Professionele hulp soos oudioloë en spraakterapeute wat daagliks met gehoorgestremde kinders werk, moet elke kind individueel hanteer en 'n verhouding skep met die kind met wie hulle moet werk (Atkins in Hull, 1998:78). Interaksie is nodig met beide die kind sowel as die ouer, sodat daar wedersydse vertroue kan wees. Dit is nie die professionele mense se werk om keuses te maak vir die gesin nie, maar om hulle te help om meer gemaklik te raak en meer ingelig te wees rakende hul gehoorgestremde kind. Dit is nie hulle werk om raadgewers te wees nie, aangesien hulle nie opgelei is om met die hele familie te werk nie (Atkins in Hull, 1998:80). Daarvoor is daar opvoedkundige sielkundiges en opvoeders beskikbaar.

Oudioloë en spraakterapeute, sielkundiges, maatskaplike werkers, kan help om vroeë gevoelens van twyfel en onsekerhede uit die weg te ruim en die beste moontlike ingeligte raad te verskaf (Atkins, in Hull 1998:82). Hulle het die nodige kennis en materiale om ouers te help, deur byvoorbeeld inligting in die vorm van biljette, feite en kontakpersone te verskaf - dit alles sal die gesin meer op hul gemak stel en van die nodige inligting verskaf (Atkins in Hull, 1998:83). Soms stel hul ouerleidinggroepe voor waar ouers met ouers van ander gehoorgestremde kinders gereeld bymekaar kom om idees uit te ruil, en versekering, aanmoediging en raad te kry. Dit geld ook vir organisasies waaraan ouers kan behoort om meer ingelig te raak (Atkins in Hull, 1998:84).

Onderwysers is belangrike rolmodelle en hulle is in die bevoorregte posisie waar hulle in daaglikse aanraking met die kind kom. Hulle dra die nodige kennis en begrip vir kontekse,

prosesse en produkte rakende leer- en leesaspekte waardeur hulle moet poog om die kind se vlak van inligtinggeletterdheid te bevorder (Truax 1992:403). Hulle verstaan hoe taal ontwikkel, faktore wat belangrik is en wat nodig is vir ontwikkeling. Hulle kan doeltreffend demonstreeer wat lesers en skrywers doen, waaroor hulle kommunikeer en die proses van lees/skryf as metodes van kommunikasie aanmoedig en bevorder. Reeds in die sewentigerjare is daar al gemeld dat die opleiding van onderwysers uiters noodsaaklik is aangesien hulle 'n rol speel in die kind se "total education" (Neyhuss & Austin 1978:361).

Doelbewuste denkprosesse is nodig waardeur 'n gehoorgestremde in staat gestel sal kan word om te begryp wat daar gelees word "...thinking, not growth, makes manhood. Accustom yourself, therefore to thinking. Set yourself to understand whatever you see or read. To join thinking with reading is one of the first maxims, and one of the easiest operations" (URL:<http://dww.deafworldweb.org/pub/c/rjc/agenda>). Daar sal later in die aanbevelings aangetoon word welke metodes aangewend kan word om die gehoorgestremde kind te help om te leer lees en om 'n liefde en bewusmaking van die geskrewe woord aan te moedig.

Sielkundiges kan ook 'n rol speel met betrekking tot evaluasie van die gehoorgestremde kind se vermoëns en vordering, leermetodes wat gebruik moet word met elke student, en interpretasie van gedragsverandering wat veral te bespeur is in verhouding tot die gehoorgestremde kind se opvoedkundige proses (Neyhuss & Austin, 1978:340).

Enkele samevattende opmerkings kan gemaak word oor die persone wat 'n rol speel by die gehoorgestremdes.

4.4.4.2 SAMEVATTING

Daar blyk 'n verband te wees tussen swak gesondheid, swak verhouding tussen kind en ouers, en ander rolmodelle, swak omgewing, min stimulasie en goeie intellektuele ontwikkeling. Hoe swakker die omgewing is waar die gehoorgestremde kind hom/haarself bevind, hoe swakker is die intellektuele ontwikkeling van die kind. Die ouers moet ingeligte keuses kan maak welke intervensiemetodes gevolg kan word om die kind te help om ten volle te ontwikkel.

Mens kan in ag neem dat die gehoorgestremde persoon net so graag sal wil kan hoor, lees en praat soos die horende kind, sodat hulle in staat sal kan wees om te kommunikeer met hulle

maats, ouers, familie en die groepe waarin hulle verkeer. Dit sal lei tot beter aanpassing in die lewe, beter kennis meebring oor die wêreld en omgewing waarin die gehoorgestremde hom/haarself bevind. Waar daar 'n swak verhouding of min begrip bestaan in die ouer en gehoorgestremde persoon se lewe, sal daar beslis nie sulke goeie vordering gemaak kan word nie. Samewerking tussen ouers, familielede, professionele werkers, en ander mense is uiters noodsaaklik omdat dit 'n besliste invloed op die vordering van die gehoorgestremde het en die verdere verloop en ontwikkeling kan bepaal (Atkins in Hull, 1998:898).

Dit is belangrik dat die kognitiewe en intellektuele aspekte verbind moet word aan die leesproses in die geval van die gehoorgestremde, aangesien so 'n persoon nie die natuurlike taal kan verwerf nie en op die geskrewe inligting moet staatmaak ter wille van kommunikasie, verkryging en toepassing van kennis.

Soos reeds gemeld, is lees nie 'n vereenvoudige proses nie - sommige lesers mag byvoorbeeld probleme ondervind met die onderskeie vorme van lees, nie noodwendig weens perseptuele/klankprobleme nie, maar weens ander veelvoudige faktore soos agtergrond, kennis van die wêreld en mensdom wat hom/haar omring. Evaluasie van goeie of swak lesers is ook nie vanselfsprekend maklik om vas te stel nie, al word bepaalde toetse soos die Widespan, Southgate en Hamptoetse waarna Webster verwys (1986:147), uitgevoer.

Kinders lees soms soos hulle dink hulle behoort te lees, veral in die geval van die gehoorgestremde kind. Die kind kan byvoorbeeld die klem op die verkeerde deel van die woord laat val, bloot omdat hy/sy dink dit behoort daar te wees, net om later uit te vind dat dit verkeerd is. Verdere navorsing is ook nodig rakende lees- en skryfprosesse en hoe dit by die gehoorgestremde persoon aangemoedig, verbeter en toegepas kan word.

Na aanleiding van die veranderlikes wat in die voorafgaande gedeeltes bespreek is en die implikasies wat dit vir die gehoorgestremdes inhou en die rolspelers wat 'n rol speel, is dit nou van belang om die voordele wat inligtinggeletterd vir die gehoorgestremde inhou, te bespreek.

4.5 VOORDELE VAN INLIGTINGGELETTERDHEID VIR DIE GEHOORGESTREMDE PERSOON

Die gehoorgestremde kom, nes die horende persoon, ook in aanraking met kompetisie op arbeidsvlak, maak kennis met ander kommunikasiemiddele soos rekenaars en televisie en word blootgestel aan besluitnemingsprosesse (Nowell & Marshak, 1994:83), en beklemtoon dit juis die waarde van inligtinggeletterdheid. Vir 'n gehoorgestremde om suksesvol te wees in die samelewing, 'n werk te bekom en te handhaaf, hang dit af van sy/haar agtergrond, die stimulasie wat hy/sy ontvang het, die selfpersepsie, motivering, vaardighede en ander persoonlike eienskappe waarop die gehoorgestremde kan staatmaak (Nowell & Marshak, 1994:77).

Soos reeds gemeld is ouerleiding, opvoedkundige en sosiale faktore wat die gehoorgestremde raak, van uiterste belang ten einde in die samelewing as inligtingsgeletterde persoon aan te pas. Dit is van pas om die verskillende kategorieë van inligtinggeletterdheid te bespreek alvorens die voordele uitgelig word.

4.5.1 KATEGORIEË VAN INLIGTINGGELETTERDHEID WAT VOORDELIG KAN WEES VIR GEHOORGESTREMDES

Alle soorte vorme van inligtinggeletterdheid is belangrik vir alle mense, maar hier gaan die belang vir gehoorgestremdes uitgelig word.

- Deur *vakinligtinggeletterd* te wees, sal die gehoorgestremde persoon verstaan wat hy/sy lees en kennis dra van die vakgebied ten einde die inligting wat hy/sy nodig, doeltreffend te kan benut.
- Weens talle eise en kompetisie wat tans heers is dit belangrik om *tegnologiese inligtinggeletterdheid* te bemeester aangesien rekenaars en telekommunikasie baie wêreld oopgemaak het. Hier word byvoorbeeld gedink aan die gebruik van mikroprosesseerders vanaf die telefoon na kameras, videomasjiene, faksmasjiene, televisie, databasisse, sateliete en dies meer (Anderson 1991:9). Dit word “computer-based technologies” genoem en as die gehoorgestremde nie inligtinggeletterd is nie, sal hierdie rykdom van inligtingsontsluitingsmeganismes vir hom/haar nie toeganklik wees nie.

- Die aspek van *ekonomiese en politieke inligtinggeletterdheid* sal vir die gehoorgestremde persoon meebring dat so 'n persoon kennis kan dra van die toestand van die land, handel, unies, werkloosheidsaspekte, klein en groot besighede, gemeenskapsorganisasies, onderwysers, studente, personeel, openbare sektor en dies meer (South Africa 1993:57). Kennis rakende hierdie aspekte is nodig vir alle inwoners van 'n land.
- *Wetlike en politiese inligtinggeletterdheid* behels dat 'n gehoorgestremde kennis sal dra van die politiek en wet in sy/haar land van geboorte, anders sal so 'n persoon nie weet wat die huidige toestand behels nie. Dit hou vanselfsprekend ook implikasies in vir die stemgeregtigheid in die land.

Inligtinggeletterdheid bring talle voordele mee en vervolgens sal die individuele voordele wat dit vir die gehoorgestremde inhou, bespreek word.

4.6.2 SPESIFIEKE VOORDELE VIR GEHOORGESTREMDES

Inligtinggeletterdheid hou spesifieke voordele vir gehoorgestremdes in soos:

- *Beter aanpassingsvermoëns*

Inligtinggeletterdheid sal meebring dat die gehoorgestremde beter sal aanpas op sosiale gebiede, asook in die beroepswêreld, en beter omgang met ander persone hê. Dit sal meebring dat die gehoorgestremde beter daarin sal slaag om te oorleef, deurdat hy/sy byvoorbeeld die funksionele aspekte sal kan hanteer soos reeds bespreek is.

Deur inligting te bekom, behels sosiale aanpassing ook die aanleer van sosiale maniere (Neyhuss & Austin, 1978:347) en dit kan help vir deelname aan sport en klubaktiwiteite (Neyhuss & Austin, 1978:345). Inligtinggeletterdheid bring kennis, lei tot selfvertroue en sal tot gevolg hê dat die gehoorgestremde persoon kan glo en weet dat hy/sy ook kan deelneem aan 'n "normale" lewenswyse, en ook met die teenoorgestelde geslag oor die weg te kan kom. Waar die gehoorgestremde persoon byvoorbeeld 'n matige tot ernstige gehoorverlies toon, mag so 'n persoon uitgesluit voel van die gemeenskap en dus nie baie sosiaal verkeer nie.

- *Uitoefening van die reg van toegang tot inligting*

Elke persoon het menseregte en ook reg tot inligting wat benodig word om ander regte uit te oefen. Hier word dus ook verwys na die gehoorgestremde se basiese reg tot inligtinggeletterdheid. Suid-Afrika se regering beywer hom tans vir toegang vir alle gestremdes tot inligtinggeletterdheid, onderrig en fasiliteite, gelyke voordele en geen diskriminasie word toegelaat as gevolg van tekortkominge nie. Hulle staan verskaffing van middele, materiale en opleiding voor om sodoende aan alle mense die geleentheid te bied om professioneel opgelei te word.

Inligtinggeletterdheid bring mee dat 'n persoon onafhanklik, selfonderhoudend en selfstandig kan optree, aangesien so 'n persoon weet wat inligting is, die waarde daarvan besef en die toepassing daarvan kan inisier met bepaalde gevolge as eindresultaat. As die gehoorgestremde nie weet hoe en waar om inligting te bekom of hoe om dit aan te wend nie, kan dit nie tot eie voordeel aangewend word nie, en verkeer so 'n persoon in 'n leë kennisfeer.

Inligtinggeletterdheid sal meebring dat daar meer/beter beroepsgeleenthede beskikbaar sal wees. Inligting moet dit ten doel hê om 'n persoon se kennis aan te vul rakende spesifieke sake en persepsie te verbreed of te verander afhangende van sy/haar bepaalde omstandighede. Kortom, inligting maak deure oop tot die omgewingstruktuur ten einde beter daarin te funksioneer.

- *Ontwikkeling van selfbeeld, selfstandigheid, onafhanklikheid en kundigheid*

Gehoorgestremdes benodig nie net inligting oor die wêreld om hulle nie, maar hul benodig ook inligting oor hulself, hul vermoëns, beperkings en hoe om daarmee saam te leef en dit te hanteer. Dit sal lei tot beter ontwikkeling van selfbeeld, selfstandigheid en onafhanklikheid. Deur inligtinggeletterdheid sal die gehoorgestremde die behoefte openbaar na nog meer kennis en inligting, hetsy ontspanning of kennisontwikkeling en ook leer om dit te waardeer. Dit sal meebring dat 'n gehoorgestremde tot sy/haar volle potensiaal sal ontwikkel.

Deur inligtinggeletterdheid sal die gehoorgestremde selfvertroue verkry oor hoe om die massa inligting wat bestaan, hetsy geskrewe materiaal of rekenaarinligting, ontsluitings- en toepassingtesgnieke te hanteer. Sodoende sal die gehoorgestremde selfstandig en onafhanklik sy/haar eie pad in die lewe kan volg (Neyhuss & Austin, 1978:344). Soos wat die gehoorgestremde persoon ontwikkel vanaf babadae regdeur die akademiese lewe en vaardighede

aanleer, sal hierdie selfstandigheids- en onafhankliheidsgevoel toeneem en lei tot selfstandige optrede, hetsy in die privaat of beroepsektor. Dit is immers belangrik om self besluite te kan neem, ideale na te streef, lewensbeskouings te handhaaf en 'n eie identiteit en filosofie te ontwikkel (Neyhuss & Austin, 1978:349).

Rolspelers vervul dus 'n belangrike funksie in die lewe van 'n gehoorgestremde maar die gehoorgestremde persoon mag nie afhanklik raak van so 'n persoon nie. Aan die begin is gehoorgestremdes wel afhanklik van rolspelers, maar soos hulle vaardighede aanleer en inligtinggeletterd raak, raak hul al meer onafhanklik.

Daar is bepaalde aspekte wat sal meebring dat gehoorgestremdes inligtinggeletterd kan raak en vervolgens sal aandag daaraan geskenk word.

4.6 DIE GEHOORGESTREMDE PERSOON SE PROSES TOT INLIGTINGGELETINLIGTINGGELETTERDHEID

4.6.1 AGTERGROND

Na aanleiding van bogenoemde inligting blyk dit daar 'n verhouding bestaan tussen inligting en ontwikkeling. Boon (1992a:228) beskou inligting as "any input that can be processed intellectually or cognitively for the development of meaning". Hierdie betekenis dui daarop dat aspekte opgelos moet kan word, besluite geneem moet kan word wat sodoende tot ontwikkeling kan lei.

Ontwikkeling is 'n proses, 'n toestand of 'n kombinasie van die twee en dit word soms sinoniem gesien met modernisering of transformasie (Astle in Boon, 1992a:228). Dit dui nie net op byvoorbeeld harmonisering van kulture of inligting nie, maar ook op mense-ontwikkeling. Boon (1992a:229) verklaar die ontwikkeling van 'n mens soos volg "...they can only develop themselves. A man develops himself by what he does: he develops himself by making his own decisions, by increasing his knowledge and ability, and by his full participation in the life of the community he lives in".

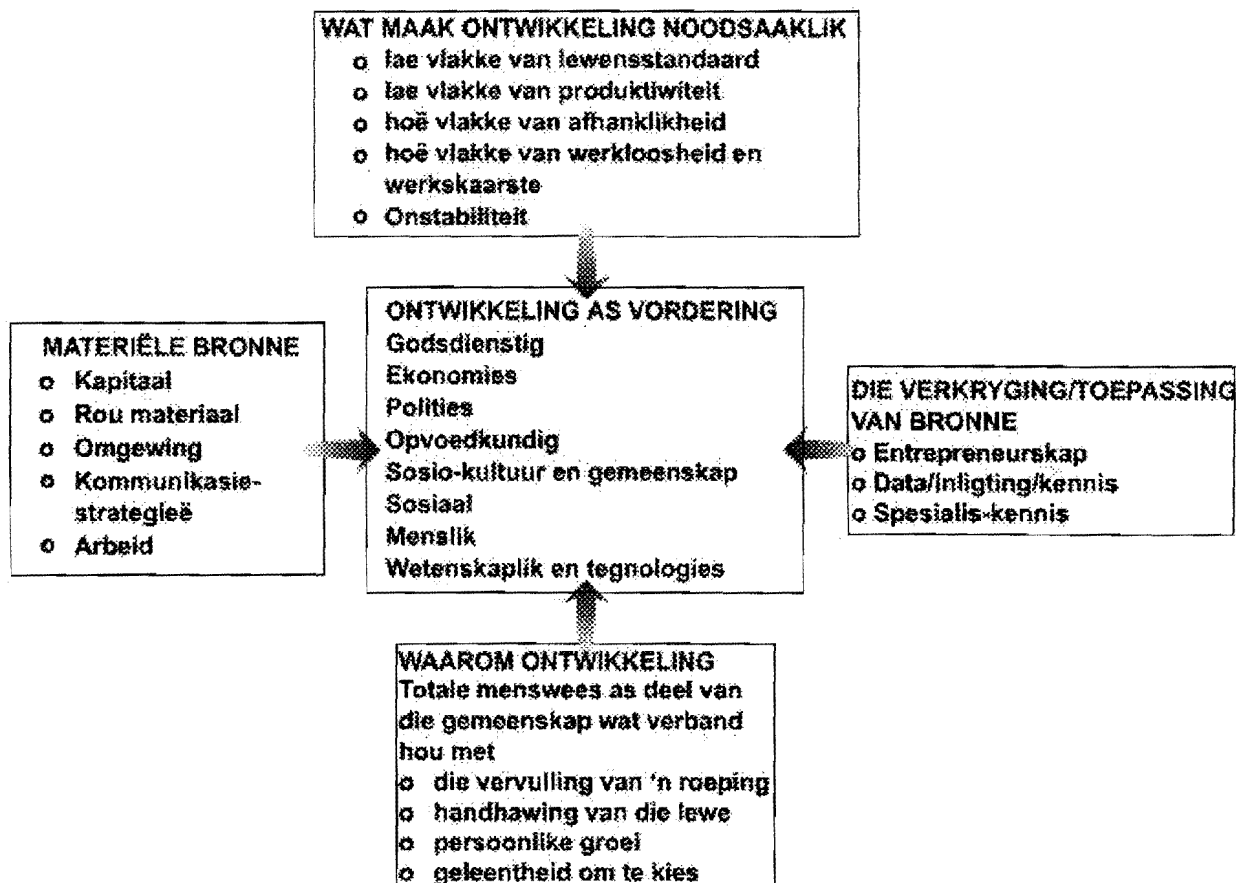
Die gehoorgestremde het nodig om op veral 'n paar gebiede te ontwikkel, soos nou kortliks bespreek gaan word.

4.6.2 GEBIEDE VAN ONTWIKKELING

Hier word verwys na drie aspekte van ontwikkeling:

- Handhawing van die self in die lewe wat die vermoë om in die basiese behoeftes van die lewe te voorsien, behels.
- Ontwikkeling van die selfbeeld, dit wil sê, persoonlike groei.
- Vryheid van keuse - om self te kan besluit oor aspekte van menswees raak.

Figuur 4.9 dui redes aan vir die belangrikheid van ontwikkeling ten einde inligtinggeletterd te raak.

Figuur 4.9: Ontwikkelingsvereistes (verwerk uit Boon, 1992a:66).

Figuur 4.9 is 'n belangrike aanduiding van hoekom ontwikkeling nodig is. Dit verhoog onder andere die lewensstandaard, produktiwiteit, onafhanklikheid en verskaf werksgeleenthede en stabiliteit. Ontwikkeling ontwikkel die “totale” mens soos alreeds bespreek is (Boon, 1992a:66).

4.6.3 FAKTORE WAT DIE ONTWIKKELINGSPROSES STREM

Alle aspekte rakende gehoorgestremdes, hulle kenmerke, ontwikkelingsaspekte, soorte gehoorverlies en gevolge van 'n gehoorverlies, is reeds in hoofstuk 2 bespreek. In hoofstuk 3 is faktore wat nodig is vir inligtinggeletterdheid bespreek. Daar kan egter nog kort samevattende opmerkings gemaak word oor sekere aspekte wat die aard en omvang van gehoorgestremdes se vlak van inligtinggeletterdheid beïnvloed.

- *Aard en graad van verlies*

Reeds in die sewentigerjaar is daar opmerkings gemaak wat vandag steeds geld. Waar die horende kind op die ouditiewe, gesigsuitdrukkings, implikasies van woorde en handeling en lyftaal staatmaak, ervaar die gehoorgestremde persoon probleme daarmee. (Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Dowes, 1979:59). Die hardhorende kind met 'n geringe verlies sal minder probleme ervaar as in die geval van die erg gehoorgestremde kind, maar mens moet onthou dat kinders van mekaar verskil.

Die kommunikasievorm wat by die gehoorgestremde aangewend word, is belangrik, aangesien die eerste lewensjare baie belangrik is omdat die taalbasis in die eerste vyf lewensjare gevorm word. As die kind byvoorbeeld gebaretaal gebruik het, sal dit verskil van die kind wat 'n ouditiewe proses gevolg het. Die kind met gebaretaal (as eerste taal) leer 'n ander taal as tweede taal, terwyl die kind wat ouditief grootword, die gesproke taal as eerste taal ervaar. Daar is baie teenstrydige opinies rakende hierdie aspekte, waaraan nie nou aandag geskenk gaan word nie

Daar is egter praktiese implikasies van gebaretaal versus orale taal en daar moet vasgestel word welke metode die gehoorgestremde die beste in staat gaan stel om in die samelewing aan te pas. Die gehoorgestremde persoon se ervarings en ondervindings wat opgedoen is, toon bepaalde invloed op die verkryging van inligtinggeletterdheid.

- *Ondervinding en invloed op lees*

Hier word verwys na die ondervinding wat 'n persoon deur sy lewe opdoen. Indien die gehoorgestremde kind nie woorde kan verbind aan 'n bepaalde voorwerp nie, sal so 'n persoon dit moeiliker vind om te lees (Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Dowes, 1979:60). Die gehoorgestremde kind moet dus aan so 'n wye omgewing as moontlik blootgestel word, die regte stimulasie ontvang en leesmateriaal en onderrig kry om hom/haar sodoende in staat te stel om betekenis te kan gee aan dit wat gelees word. Soms is die ouers verbouereerd en skaam oor die kind se gehoorverlies en word die kind nie aan dieselfde omgewing blootgestel as die horende kind nie.

Gehoorgestremde kinders benodig perseptuele vaardighede ten einde inligtinggeletterd te kan raak.

- *Perseptuele vaardighede rakende die leesprosesse*

Perseptuele vaardighede is nodig vir die aanleer van 'n taal, sowel as vir die diskriminasie van die grafieke en morfeme wat in 'n geskrewe taal voorkom. Taalverkryging vereis drie modaliteite naamlik die ouditiewe, visuele en kinestetiese persepsie. Die horende kind kan al hierdie modaliteite aanwend, terwyl die gehoorgestremde met matige tot gemiddelde verlies wel die ouditiewe kan aanwend, teenoor die erg gehoorgestremde kind wat meer op die visuele staatmaak, met ander woorde gebaretaal, spraaklees en/of lyftaal (Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Dowes, 1979:61).

Met gehoorgestremdes, moet daar aan bepaalde aspekte aandag gee rakende inligtinggeletterdheid en die rol wat lees daarin speel.

- *Belangrikheid van leesvaardigheid*

Soos reeds genoem, word inligting veral deur die geskrewe woord oorgedra en is lees derhalwe 'n belangrike aspek alvorens die vlak van inligtinggeletterdheid verhoog kan word. Benewens die feit dat lees 'n probleem is by die gehoorgestremde skoolgaande kind (Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Dowes, 1979:59), is die kommunikasievorm asook die taalontwikkeling 'n probleem. Die horende persoon bekom inligtinggeletterdheid nie net deur te lees nie, maar deur

van ander aspekte soos televisie, radio, kommunikasie en gesprekvoering met ander mense, en ouditiewe ontvangs, gebruik te maak.

Reeds in die sewentigerjare is die volgende aspekte uitgelig wat nodig is, alvorens gehoorgestremdes inligtinggeletterd kan raak (Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Dowes (1979:62): vir enige persoon ten einde iets in die lewe te bereik. Motivering is baie belangrik. Vir die gehoorgestremde om te leer lees, leer, skryf en inligtinggeletterd te raak, hang dit af van die persoon se eie ontwikkeling, vermoëns en motivering. Die gehoorgestremde wat graag lees, ontdek met graagte nog wêreld, kennis en inligting. Daar is alreeds verwys na die gunstige omstandighede wat benodig word vir bevordering van inligtinggeletterdheid, die ouers/omgewing en opvoedkundige agtergrond wat 'n rol speel en dies meer (Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Dowes vir dowes, 1979:62).

Negatiewe houdings wat die kind ervaar as hy/sy sukkel om te lees, benadeel die kind se vordering. Hoe beter die kind daarin kan slaag om te lees, hoe minder gefrustreerd sal so 'n kind voel. Lees hang egter saam met die aspek van kognisie. Inligtinggeletterdheid vereis 'n sekere mate van kennis van voorwerpe en konsepte, alvorens dinge begryp kan word. Indien die gehoorgestremde kind geen of 'n swak taalsisteem het, sal die vordering stadiger wees in teenstelling met die kind wat vroeë intervensiestrategieë beleef het, en op 'n vroeë stadium kennis gemaak het met taal (Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Dowes, 1979:63). Hoe gouer die kind dus blootgestel kan word aan taal en klank, hoe gouer sal die kind assosiasies kan maak tussen die geskrewe woord en die taal en sodoende 'n betekenis daaraan heg.

Waar die horende kind outomaties die regte betekenis heg aan die geskrewe woord, is dit moeilik vir die gehoorgestremde kind. Hoe gouer die kind blootgestel word aan ondersteunende sisteme soos apparate, koglêre inplantings en goeie instruktiewe metodes, hoe gouer sal die kind betekenis kan heg aan geskrewe woorde (Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir dowes, 1979:64). Sodoende sal die kind die vermoë ontwikkel om die taal beter te kan ontleed.

Hier word verwys na die gehoorgestremde se vermoë om die taal te ontsyfer en om die fonologie en morfologie te verstaan, dit wil sê, die vermoë om die woord te ontsyfer. Dit is aspekte wat baie moeilik is vir die gehoorgestremde, maar wat uiters noodsaaklik is. Hoe erger die gehoorverlies is, hoe moeiliker sal die kind dit vind om die taal te ontleed. Die gehoorgestremde kind wat gebaretaal gebruik sal dit makliker vind om die woord te verstaan in die taal wat aan

hom bekend is, naamlik gebaretaal (Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Dowes, 1979:64), maar die vraag is of so 'n kind in staat is om die gebare in geskrewe vorm met korrekte grammatika en sintaksis in verband te bring. Dit is immers belangrik om woorde nie net in visuele voorstellings nie, maar ook in konkrete, abstrakte verband te kan herken.

Woordherkenning verwys na die vermoë om die geskrewe woord te sien in die regte konteks wat dit volgens die linguistiese en situasionele konteks, gebruik word. Wanneer die gehoorgestremde kind probleme ervaar rakende woordherkenning, sal dit sy/haar vordering strem. Daar sal later in hoofstuk 5 aanbevelings gemaak word hoe hierdie aspekte aangespreek kan word (Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Dowes, 1979:65). Dit is dus nodig om die gehoorgestremde se woordeskat uit te brei, en aan grammatikastrukture aandag te gee om so 'n persoon in staat te stel om woorde te kan herken, aan 'n bepaalde begrip te heg wat dan tot insig lei. Woordherkenning hang nou saam met die vermoëns om frases en grammatikale strukture te herken.

Sodra 'n kind kan lees, ontwikkel die vermoëns om te spoedlees, frases te begryp en die vermoë om strukture te herken. Die gehoorgestremde kind benodig dus die vermoëns om onder andere puntuasie en hoofletters en die doel daarvan te begryp en ook aan te wend. Om sintaksis ten volle te begryp, is dit ook nodig om situasie vooruit te antisipeer. Dit kan nogal moeilik kan wees vir die gehoorgestremde kind, maar moet egter ontwikkel word (Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Dowes, 1979:65). Hoe beter die gehoorgestremde kind se ontwikkeling is rakende frases en grammatikale struktuurherkenning, hoe beter sal die kind se vermoëns om vinniger te lees en begryp, ontwikkel.

Navorsing het getoon dat oogbewegings gedurende die leesproses vinniger word, sodra die leesvermoëns ontwikkel. Die gehoorgestremde kind benodig dus leesvaardigheid ten einde ook vinniger te kan lees en gouer te kan begryp. Navorsing het bewys dat die gehoorgestremde aanvanklik stadiger lees, maar sodra die leestegnieke en vaardighede ontwikkel, die gehoorgestremde kind wel ontwikkel. Indien die kind sou lees vir plesier sal al die bogenoemde faktore beter en vinniger ontwikkel (Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Dowes, 1979:66). Aanlegfaktore speel ook 'n rol in die verhoging van inligtinggeletterdheidsvlak.

Aanlegfaktore soos bespreek deur Walberg (in Moores, 1996:307) speel 'n rol by gehoorgestremdes. Walberg identifiseer drie hoofkategorieë met nege faktore daaronder, wat

kan meebring dat gehoorgestremdes inligtinggeletterd kan raak en beter daarin kan slaag om te leer:

- Vermoëns of vorige prestasies, soos bepaal deur gestandaardiseerde toetse.
- Motivering en selfkonsep, soos bepaal deur persoonlikheidstoetse om te toets of die kind gewillig is om intensief te konsentreer op leeraktiwiteite.
- Kronologiese ouderdom of volwassenheidsontwikkeling.

Hierdie aanlegfaktore kan aangehelp word deur die regte instruktiewe metodes wat gevolg word deur die hele verloop van die gehoorgestremde kind se akademiese loopbaan. Instruktiewe faktore verwys na die tyd wat kinders spandeer om te leer, asook na die kwaliteit van die onderrig, en ondervinding van byvoorbeeld die ouers, onderwysers, professionele persone en ander rolspelers wat reeds bespreek is.

Saam met die instruktiewe faktore is dit ook nodig om die belangrikheid van die omgewing weer uit te lig. Die omgewingsfaktore verwys na die huis, maats in die klaskamer, groepsdruk buite die skool en benutting van vryetydsbesteding (in Moores, 1996:307).

4.8 SAMEVATTING

Dit blyk dus duidelik volgens gemelde faktore dat gehoorgestremdes beslis vaardighede benodig ten einde inligtinggeletterd te raak. Ontwikkeling kan gestimuleer en gefasiliteer word deur gemeenskappe, families en skole. Dit behels dus sosio-kulturele, opvoedkundige, en ekonomiese veranderinge en samewerking ten einde die gehoorgestremde aan dieselfde voordele bloot te stel as die horende persoon. Dit sal dan ook die gehoorgestremde se welsyn en gesondheid, hetsy fisies of geestelik, bevorder.

Inligtinggeletterdheid sal baie voordele vir die gehoorgestremde persoon inhou, want daardeur sal so 'n persoon talle geleenthede kry om dinge te ontdek en te leer ter wille van oorlewing in 'n snelgroeierende inligtingsamelewing. Dit benodig egter vaardighede, kennis van apparaat, bronne en dies meer. 'n Inligtingsgeletterde gehoorgestremde sal in staat wees om vir hom/haarself te dink, besluite te neem en sy/haar lewensgang te bepaal. Sodoende sal hulle geskool kan raak, werkseleenthede bekom en hul potensiaal kan uitleef.

As daar gekyk word na die ekonomiese toestand in Suid-Afrika, is dit uiters belangrik dat gehoorgestremdes inligtinggeletterd behoort te raak. In die eerste plek, raak dit die werksituasie. Gehoorgestremdes moet weet hoe om werk te bekom, salaris te verdien, voordele te benut wat die werksituasie bied en mediese versekering en voordele te geniet. Dit sal ook meebring dat 'n gehoorgestremde sal weet hoe om in 'n bepaalde werksituasie of omstandigheid op te tree.

Om te oorleef, raak vanselfsprekend die finansiële aspekte ook. 'n Gehoorgestremde persoon moet ook weet hoe en waar om kos en klere te koop, en te kommunikeer met die personeel wat hulle bedien. Dan kom daar nog ander algemene dinge by wat by die horende persoon as vanselfsprekend aanvaar word, naamlik die aankoop van huishoudelike sake soos kosaankope, meubels, herstel van toerusting, waar om te woon, en die koop of huur van 'n eiendom.

Dit is nodig om die komplekse wereld beter te hanteer op sosiale, ekonomiese, kulturele en politiese gebiede. Soos wat 'n persoon ouer word, hetsy horend of gehoorgestremd, beweeg mens deur verskillende vlakke van ontwikkeling en op elke fase of vlak benodig mens bepaalde behoeftes waarin voorsien moet word. Daar is nog ander plekke waar die gehoorgestremde hom/haarself moet kan laat geld soos die bankwese, versekering, poskantoor en restaurante. As mens regtig rondkyk in die samelewing, sal mens sien hoe min gehoorgestremdes wat byvoorbeeld slegs gebaretaal gebruik, gesien word in openbare plekke in Suid-Afrika. Hulle is afhanklik van ander, van tolke en van mekaar.

Die orale taal, al is dit hoe swak; ondersteun deur gehoorapparate en/of spraaklees, koglêre inplantings blyk meer prakties te wees en hou meer voordele in vir die gehoorgestremde persoon. Ander faktore soos reeds gemeld wat uiters noodsaaklik is, is aspekte soos motivering, stimulasie, beskikbaarstelling van inligting, media, inligtingssentrums, biblioteke en professionele hulp, alles aspekte wat kan meebring dat die gehoorgestremde se vlak van inligtinggeletterdheid verhoog kan word. Dit sluit natuurlik die onderrigmetodes, onderwysers en instansies wat te make het met die gehoorgestremde persoon se akademiese loopbaan, in.

Daar word in die volgende hoofstuk aandag geskenk aan die inligtingsopvoedingsprogram waardeur die gehoorgestremde se vlak van inligting verhoog of verbeter kan word. Dit behels aspekte soos die nodige verskaffing van materiale, tegnologie, onderrigmetodes, personeelontwikkeling en dies meer en hou implikasies in rakende die volgende aspekte:

- Doelstelling
- Kurrikulum
- Onderrig
- Organisasie
- Ondersteundienste
- Materiale
- Tegnologie
- Evaluasie en toetsing (Cutlip, 1988:112-117).

Weereens kan die behoefte aan verdere navorsing op die gebied van lees vir die gehoorgestremde nie genoeg beklemtoon word nie, en daarom gaan daar in die volgende hoofstuk aandag geskenk word aan inligtingsopvoedingsprogram waardeur bogenoemde doelwitte bereik kan word.